

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra ruského jazyka a literatury

**Obor Ruský jazyk pro evropský a mezinárodní
obchod**

**Vývoj zahraniční politiky České republiky
ve vztahu k Ruské federaci**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Studentka:

Kateřina Papuláková

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vývoj zahraniční politiky České republiky ve vztahu k Ruské federaci“ vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a informací, jež jsou uvedené v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to Vývoj zahraniční politiky České republiky ve vztahu k Ruské federaci elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s provozováním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

25. 4. 2013

Kateřina Papuláková

.....
podpis diplomantky

Oddělení ruského jazyka a literatury
Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice

Vývoj zahraniční politiky České republiky ve vztahu k Ruské federaci

Anotace

Předmětem mé bakalářské práce je nástin vývoje zahraniční politiky tehdejšího Československa a současné České republiky ve vztahu k Sovětskému svazu a současné Ruské federaci.

Cílem této práce je porovnání zahraničněpolitických vztahů před rokem 1989, kdy Československo bylo součástí SSSR a porovnání vztahů po vzniku samostatné České republiky v roce 1993.

První část se zabývá obdobím od vzniku Československa až k Pražskému jaru. V druhé části je nástin zahraniční politiky ČSR, jakožto nejposlušnější země SSSR. Třetí část je věnována období převratu zahraniční orientace od roku 1989 až k roku 1993 k založení České republiky. 90. léta a zahraniční politika obou států je vyložena ve 4. části práce. V poslední 5. části jsou pak zmíněny nové směry a cíle česko-ruských vztahů v 21. století.

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Department of Russian language and literature
Pedagogical Faculty, University of South Bohemia, Āeské Budějovice

**Development of the foreign policy of the Czech Republic in relation to the
Russian Federation**

Annotation

The subject of my thesis is to outline the development of foreign policy of the former Czechoslovakia and the present Czech Republic in relation to the Soviet Union and the current Russian Federation.

The aim of this work is to compare the foreign relations before 1989, when Czechoslovakia was part of the USSR and the comparison relations after the establishment of the independent Czech Republic in 1993.

The first part deals with the period from the establishment of Czechoslovakia to the Prague Spring. The second part outlines foreign policy Czechoslovakia, as the country's most obedient USSR. The third section described the coup foreign orientation from 1989 to 1993, the establishment of the Czech Republic. 90th years and its foreign policy of both states is interpreted in the 4th part of the work. In the last fifth part are mentioned new directions and goals of Czech-Russian relations in the 21st century.

Leading of thesis: doc. PaedDr. Zdeňka Matyuřová, Ph.D.

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce doc. PaedDr. Zdeňce Matyušové, Ph.D., především za poskytnuté konzultace, rady a doporučení, jež se staly velmi přínosné pro zpracování této práce.

Obsah

1. Úvod.....	8
1. 1 Výběr tématu.....	8
1. 2 Vymezení rámce práce	8
2. Od svobodné ČSR a její zahraniční politiky k závislému státu na SSSR.....	10
2. 1 Vznik ČSR a jeho zahraničněpolitická orientace do roku 1938	10
2. 2 (1938 – 1945): Období německé okupace a její vliv na čs.-sovětské vztahy	14
2. 3 (1945 – 1948): Osvobození ČSR Sovětským svazem a dopady na zahraniční politiku	16
2. 4 (1948 – 1968): ČSR, ČSSR a její vztah k SSSR.....	17
3. ČSSR jako „nejposlušnější“ satelit Sovětského svazu.....	20
3. 1 Počátek „normalizace“ a změna zahraničních vztahů k „Rusku.“	20
3. 2 (1970 – 1985): Podřízení se SSSR.....	22
3. 3 (1985 – 1989): Od příchodu Gorbačova ke svržení komunistického režimu v ČSR.....	25
4. Období politických převratů až k vytvoření nového rámce pro vývoj česko-ruských politických vztahů.....	27
4. 1 Rok 1989 a první kroky polistopadové zahr. politiky Dienstbiera	27
4. 2 Rozpad SSSR a jeho vliv na vztahy s ČSFR	28
4. 3 (1992 – 1993): Nové kroky čs. diplomacie, rozpad ČSFR, vznik ČR a její zahraniční orientace	28
5. 90. léta v zahraniční politice České republiky a Ruské federace.....	30
5. 1 Hlavní cíle ČR v zahraničí a „odklon“ od RF	30
5. 2 Snahy Ruska o začlenění zahr. politiky a svých zájmů na Západ	33
5. 3. Společná hospodářská a politická spolupráce ČR a RF	36
6. 21. století, aneb nový směr a nové cíle v česko-ruských zahraničněpolitických vztazích	39
6. 1 Vývoj vztahů před rokem 2004 – vstupem ČR do EU	39
6. 2 ČR, EU a její vztah k RF (změny, cíle a směřování zahr. politiky)	41
6. 3 Rusko a jeho vliv v Evropě v 21. století	45
6. 4 Současné vztahy ČR a RF	47
6. 4. 1 Vztahy ČR a RF v energetické oblasti	47
6. 4. 2 Mezinárodní dohody mezi ČR a RF za poslední období	48
6. 4. 3 Vývoj česko-ruského zahr. obchodu	49
6. 4. 4 Vize budoucnosti vzájemných vztahů ČR-RF	52
7. Závěr	55
8. Резюме.....	58

9. Seznam použité literatury.....	61
10. Dokumentární přílohy.....	63

1. Úvod

1.1 Výběr tématu

Důvodem vypracování bakalářské práce na téma „*Vývoj zahraniční politiky České republiky ve vztahu k Ruské federaci*“ je širší zájem diplomantky o zahraničněpolitickou orientaci České republiky a zároveň i bývalého Československa. Vzhledem k širokému obsahu vybraného tématu bude větší pozornost věnována třem obdobím, a to především zahraniční politice v letech 1918 – 1968, podrobněji budou rozepsána celá 90. léta a nakonec i 21. století a orientace České republiky na mezinárodní scéně.

1.2 Vymezení rámce práce

Výklad kapitol začíná obdobím vzniku Československa (dále jen ČSR) a prvními krůčky jeho zahraniční politiky. Jednotlivé kapitoly jsou děleny do několika podkapitol, z nichž některé podrobněji rozebírají některou z problematik zahraničních vztahů mezi ČSR a Svazem sovětských socialistických republik (dále jen SSSR), či Českou republikou (dále jen ČR) a Ruskou federací (dále jen RF), a zároveň nejsou opomenuty časové mezníky, mezi něž pochopitelně patří německá okupace českých zemí a její vliv na čs.–sovětské vztahy, obnova ČSR v roce 1945, komunistický převrat a pád režimu na podzim roku 1989 a nakonec dekompozice společného Československého státu v roce 1992 a následný vznik samostatné České republiky. Výklad uzavírá kapitola řešící současnou politickou reprezentaci České republiky a její vztahy v mezinárodní politice, přičemž nejvíce jsou popisovány vztahy s Ruskou federací.

V souvislosti s obtížnou a širokou problematikou vybraného tématu je nutné podotknout, že diplomantka není studentem mezinárodních či evropských studií, tudíž primárním cílem bakalářské práce není snaha o přesnou identifikaci a popsání mezinárodních vztahů České republiky, ale spíše pokusit se o nástin základních rysů vnějších vztahů a vazeb mezi Českou republikou a Ruskou federací před rokem 1989, tudíž mezi ČSR, Československou socialistickou republikou (dále jen ČSSR) a SSSR a po roce 1989 mezi Českou a Slovenskou federativní republikou (dále jen ČSFR) a RF, následně po roce 1993 již mezi ČR a RF.

Dalším cílem je porovnání změn ve vztahu mezi těmito dvěma státy, jelikož

ve skutečnosti současná Česká republika v mnohém navazuje na zahraničněpolitické aktivity tehdejšího Československa, což je důvodem pro neustálou potřebu ohlížet se po jeho historii, po jeho osudech, vítězstvích, zradách i prohrách, které v mnoha případech velmi ovlivnily životy a osudy Čechů (potažmo Čechů i Slováků).

A právě jedním ze států, který dokázal osudy Čechů natolik ovlivnit, že i tento „nepatrný handicap“ se odráží v jeho zahraničněpolitické orientaci, je Ruská federace (především SSSR). Na jedné straně názor, který přesvědčuje, že není důvod k jakýmkoliv obavám z Ruské federace, která v současné době představuje demokratickou a prosperující velmoc. Na druhé straně však obava z neustále rostoucí korupce, Putinova chápání současné demokracie Ruska „v kulak“, avšak největší obavou České republiky je možný návrat situace, která zde byla před rokem 1989.

„Složitost, s jakou se vyvíjely vztahy mezi Československem a východní velmocí již od momentu vzniku republiky, náleží jistě k dějinným paradoxům, zvláště uvědomíme-li si důležitost, jakou Rusko hrálo v českém kulturním i politickém myšlení již od dob národního obrození.“¹

¹ Dejmek, J.: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1992). Praha 2002, s. 98.

2. Od svobodné ČSR a její zahraniční politiky k závislému státu na SSSR

Rok 1918, vznik první Československé republiky a její zahraniční politiky, jež se stala jedním z nejdůležitějších instrumentů k zakořenění nového státu v evropských i mezinárodních vztazích politických i hospodářských, je jedním z nejdůležitějších momentů v dějinách ČR.

2.1 Vznik ČSR a jeho zahraničně politická orientace do roku 1938

Zakladatelé republiky, Tomáš G. Masaryk a tehdejší ministr zahraničí Edvard Beneš (v této funkci od roku 1918 až do prosince 1935), jež byli hlavními tvůrci zahraniční politiky Československa, neustále zdůrazňovali její hlavní cíle: zlepšení vztahů se sousedy ČSR a zabezpečení státu. Vzhledem ke splnění obou cílů, se ČSR mohla opřít o velmocenské seskupení, které z 1. světové války vzešlo jako vítěz, tj. o Dohodu, především o Francii a Velkou Británii. Proto hlavní orientací zahraniční politiky se staly západní demokratické velmoci. To dokazuje i uzavřená „*Bilaterální čs.–francouzská politická smlouva, která byla podepsána v Paříži 25. ledna 1924*“¹ a dále nově: „*Čs.–francouzské garanční smlouvy podepsané v Locarnu v říjnu*“² následujícího roku.

Edvard Beneš byl ostře zaměřen proti Německu a proti SSSR, ale přesto usiloval o navázání diplomatických styků se SSSR, které ČSR neměla až do roku 1934, jelikož překážkou byla nově vzniklá aliance Malá dohoda (v letech 1920–1921 ČSR, Jugoslávie a Rumunsko) a národní demokracie, což i do značné míry ovlivnilo klesání vlivu Komunistické strany Československa (dále jen KSČ) během dvacátých let.

Základem pražské politiky se stala i spolupráce s menšími státy, stojícími na straně spojenců, hlavně s Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců, Rumunskem a samozřejmě i Polskem. Posledním bodem pražské politiky, jež opět směřovala k zajištění bezpečnosti státu a upevnění míru v Evropě, byla účast při založení Společenství národů v roce 1920.

¹ Hobza, A.: Dokumenty ke studiu mezinárodního práva. Praha 1931. s. 373-378.

² Hobza, A.: Dokumenty ke studiu mezinárodního práva. Praha 1931. s. 164-165.

Od poloviny dvacátých let se československé zahraniční politice příliš nedařilo - až na pozdější sblížení se SSSR - rozvíjet bezpečnost státu.

Co se týče vztahů mezi ČSR a SSSR. Prvním krokem byla výměna tzv. repatriačních misí v červenci roku 1920.

Byl obnovován vzájemný obchod, došlo k zahájení jednání o první čs. – sovětské obchodní smlouvě v roce 1921, přičemž byly do obou zemí vyslány suplovací role diplomatických zastupitelských úřadů. V roce 1922 navázala ČSR první kontakty se sovětskou diplomacií, jež vedly k uzavření prvních prozatímních mezistátních smluv mezi ČSR, SSSR a sovětskou Ukrajinou. *„Tyto smlouvy zakotvovaly vzájemné hospodářské a obchodní vztahy mezi smluvními stranami, současně výslovně stanovovaly neutralitu v případě konfliktu jedné z nich s třetí mocností. Zakládaly také faktické diplomatické i konzulární vztahy včetně obecných diplomatických práv pro zastupitelské úřady, aniž ovšem došlo ke vzájemnému uznání de iure.“*³

Během dvacátých let až do roku 1934 nedošlo ze strany čs. ministerstva zahraničí k navázání hlubších vztahů se SSSR. Jedním z hlavních důvodů byl nepřátelský postoj ze strany jednoho z hlavních spojenců, Francie. Druhým důvodem byl odpor jihovýchodních spojenců (Malá dohoda) normalizovat vztahy s Moskvou. Rumunsko se obávalo SSSR a jeho možného pokusu připravit jej o území Besarábie. U Jugoslávie strach pramenil z propojení mezi carskou rodinou a vládou srbskou královskou dynastií a jejich vzájemnými ambicemi dosazení na případný obnovený carský trůn. Třetí důvod pak vycházel z vyslovení proti versailleskému systému ze strany SSSR, na němž však byla založena existence československého státu.

I přes veškeré problémy, které vznikly mezi státy, existoval jeden bod, v němž oba státy dokázaly najít společnou řeč - jednalo se o nepřátelský postoj k Polsku. Jedním z hlavních momentů byla snaha ze strany ČSR využít slabosti Polska k získání sporného území Těšínska, čímž Sověti nechtěně svým bojem s Polskem napomohli.⁴

³ Dejmek, J.: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992). Praha 2002, s.93.

⁴ „Ministři zahraničí Benešovi se v létě 1920 povedlo získat zástupce Velké Británie a Francie pro svůj plán vyřešení sporu o oblast Těšínska, který se táhl od roku 1918. O holé přežití bojující polský stát si nemohl dovolit riskovat válku s ČSR v době, kdy mu hrozila drtivá porážka ze strany postupujících jednotek Rudé armády a proto rozhodnutí Nejvyšší rady, která přiřkla klíčové oblasti Praze, bez delších průtahů akceptoval. Cenu, kterou ale mělo Československo za svůj krátkodobý úspěch v budoucnu zaplatit byla vysoká. Poláci se s nedobrovolným odstoupením větší části Těšínska nikdy nedokázali smířit a po

Přesto však k výraznému zlepšení vztahů nedošlo, což dokazuje i závaznost ČSR, kterou Bukurešti v roce 1921 dala v případě jejího napadení ze strany SSSR, a navíc i účast v hospodářské blokádě Sovětského svazu.

K určité normalizaci vztahů došlo v červnu roku 1922, kdy byla podepsána smlouva o obchodních vztazích mezi Moskvou a Prahou. Hovořilo se v ní i o vzájemné neutralitě, dále v ní Edvard Beneš uznal sovětskou vládu za jedinou reprezentantku Ruska.

„Obě strany se zavázaly přerušit oficiální kontakt s těmi organizacemi, které útočí na vládu druhého státu. Posledním bodem, na kterém se zástupci SSSR i ČSR dokázali dohodnout, byl slib o nevměšování se do vnitřních záležitostí smluvních stran.“⁵

Možno říci, že v první polovině dvacátých let byly vzájemné vztahy obou států založeny na opadajícím nepřátelství, avšak k žádným přímým sporům mezi Moskvou a Prahou nedošlo. Celá dvacátá léta nepředstavovala zásadní změny ve vztahu se SSSR. ČSR byla jedním z posledních evropských států, jež nenavázala diplomatické styky s Moskvou.

Celá třicátá léta byla pak doprovázena obrovskými změnami. Jednou z největších hrozeb pro celou Evropu, a především i pro ČSR se stávalo Německo, které začalo porušovat Versailleský mírový systém a následně nastolilo fašistickou diktaturu v čele s A. Hitlerem. Prvním z pokusů čs. zahraniční politiky mohlo být zlepšení vztahů s Polskem, zde však politika narazila na problém ze strany Poláků, kteří nedokázali Čechům odpustit jejich rusofilství a naklonění k Moskvě. Jednou z možností bylo spojení se SSSR, kterému ze strany Francie přišla nabídka o uzavření paktu o neútočení, což Beneš považoval za velmi uspokojivé, neboť počítal s tím, že nově vzniklé francouzsko-sovětské spojení by mohlo významně posílit postavení Československa. Oproti tomu však bylo daleko složitější udržovat dobré vztahy s Rumunskem a Jugoslávií.

V roce 1933 došlo k uzavření Organizačního statutu Malé dohody, kdy se

celé meziválečné období prahli po jeho získání. Tím byl do polsko - československých vztahů zaset věčný svár, který oslaboval pozici obou zemí ve vztahu k sousedním velmocemí “. cit. podle: Klimek, A. - Kubů, E.: Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů. Praha 1995. str. 40.

⁵ Klevanskij, A., Ch.: Leninské principy sovětské zahraniční politiky a sovětsko - československé vztahy (1917 – 1922). str. 37. In.: Československo - sovětské vztahy jako faktor mezinárodní politiky (1917 - 1970). Praha 1975.

státy zavázaly k tomu, že budou jednomyslně přijímat důležitá rozhodnutí. V tomto případě se Beneš potýkal s obrovským problémem ohledně uznání SSSR ze strany svých spojenců Malé dohody. Jugoslávie již zpočátku odmítala jakékoliv uznání, kdežto Rumunsko bylo ochotno jej uznat pouze v případě, že se Sovětský svaz zřekne Besarábie. První pokusy o začlenění SSSR byly v roce 1932, kdy Sovětský svaz podepsal smlouvu o neútočení s Polskem, a jelikož již dávno existovala smlouva mezi Varšavou a Bukurešť, bylo zřejmé, že se k tomuto rusko-polskému paktu připojí i Bukurešť, ale bohužel k tomu nedošlo, Rumunsko si stálo za svým. Beneš tedy sklidil neúspěch, který měl být následujícího roku nahrazen, neboť mu k tomu přispěl pakt o neútočení mezi Berlínem a Varšavou z roku 1934. Tato dohoda napomohla k tomu, že se Malá dohoda rozhodla jednat o uznání SSSR. Konečně v červnu roku 1934 došlo k normalizaci vztahů mezi ČSR a SSSR, kdy se Edvard Beneš pokoušel o začlenění Sovětského svazu do evropské politiky prostřednictvím nového projektu s názvem Východní pakt, který bohužel ztroskotal na odporu Berlína a Varšavy.

SSSR byl uznán pouze ze strany Rumunska, nikoliv i ze strany Jugoslávie. To však Benešovi nebránilo v tom, aby nadále prohluboval spojení se Sovětským svazem.

Tehdejší zahraniční ministr Francie Louis Barthou se pokoušel o uzavření dvoustranného paktu se SSSR, bohužel byl zastřelen a nahrazen novým ministrem Pierrem Lavalem, který nebyl přesvědčen o důležitosti spojení s východní velmocí a spíše zaobíral stanovisko získání pomoci ze strany Itálie. Laval 2. 5. 1935 nakonec podepsal bilaterální pakt mezi SSSR, Francií a ČSR. Docházelo k zintenzivnění vztahů mezi ČSR a SSSR, což nastartovalo novou orientaci čs. zahraniční politiky. Posléze Beneš v květnu roku 1935 podepsal čs.–sovětskou smlouvu, v níž se SSSR zavazoval poskytnout pomoc ČSR.

Smlouva napomáhala k posílení mezinárodního postavení republiky a zároveň usměrňovala komunistické hnutí uvnitř státu. Na první pohled tato smlouva přinesla obrovský úspěch pro československou diplomacii, avšak při pozornějším zkoumání se projeví závažné nedostatky. *„První z nich byl fakt, že si vzájemnou pomoc SSSR a ČSR v případě napadení ze strany třetího státu neposkytovaly automaticky, ale až poté, co oběti útoku poskytla pomoc Francie. Protože ale samotná Francie potřebovala k zásahu ve prospěch Československa souhlas Rady Společnosti národů, závisela sovětská pomoc ještě na tom, zda se*

pro pomoc ČSR vysloví i Rada. Podle stanov se usnášela jednomyslně. Pro zásah se tak v praxi musela kromě Francie a SSSR vyslovit i Itálie a Velká Británie.“⁶

Dalším nedostatkem byly také neexistence společné hranice mezi SSSR a ČSR a dále problém s dopravením sovětských vojsk na území Československa. Existovaly pouze dvě alternativy, jednou z nich byla doposud existující železniční trať, jež vedla přes jižní Polsko, nebo druhá dopravní cesta, vedoucí přes rumunskou Bukovinu, byla sice z politického hlediska jednodušší, avšak doprava nebyla výhodná.

V roce 1936 byl novým ministrem zahraničí zvolen Kamil Krofta a pražská diplomacie se začínala dostávat do problémů. Spojenectví s Francií bylo oslabeno podřízením pařížské politiky záměrům Londýna a začala i neúplnost aliance s Moskvou ze stupňujícího se stalinovského teroru. Největší ránou se však stal německý „*anšlus*“ v březnu roku 1938.

K definitivní izolaci ČSR v Evropě následně přispěla Mnichovská dohoda a okleštění československého státu.

2. 2 (1938 – 1945): Období německé okupace a její vliv na čs.-sovětské vztahy

Ve stínu nacistické hrozby hrál SSSR velmi významnou roli i v roce 1938. ČSR tehdy počítala alespoň s omezenou vojenskou asistencí Rudé armády, s leteckou pomocí a především s tím, že Rusko bude držet v pozadí Polsko, jež odmítalo jakékoliv pokusy o zlepšení vzájemných vztahů s ČSR. Fakticky byla ale Moskva od jara roku 1938 vůči ČSR zdrženlivá. „*Postoje Moskvy k jednotlivým fázím krize by ovšem mohlo detailně objasnit jen úplné zpřístupnění sovětské dokumentace, bez ní je možno vyvozovat - jak ukazují i studie z devadesátých let - záměry namnoze protichůdné.*“⁷

Beneš i přesto doufal, že nadále může počítat s podporou ze strany Moskvy, a když v září roku 1938 hrozila německá agrese proti republice, neváhal a okamžitě požádal o podporu letectví, Stalin však nereagoval. Sovětská věrnost stávajícím závazkům výrazně ovlivnila představy E. Beneše a dalších českých demokratů o budoucím zajištění státu, což se po uchopení moci komunisty stalo hlavním

⁶ Zdroj: <http://glosy.info/texty/ceskoslovensko-sovetske-vztahy-od-vzniku-obou-zemi-az-do-uzavreni-spojenectvi-v-roce-1935/#telo42>

⁷ Dejnek, J.: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1922). Praha 2002. s.98, pozn.31.

ideologickým pilířem na další čtyři desetiletí, podpírajícím vztah republiky k Sovětskému svazu.

Důvodem byla neustálá tendence získání si Hitlerovi přízně i za cenu obětování nezávislosti Československa, kdy podmínkou bylo i zrušení spojenecké smlouvy mezi ČSR a SSSR.

I přesto, že Sovětský svaz v této situaci nadále upozorňoval na nebezpečí ze strany Německa, podnikal veškeré kroky k obraně Československa, varoval čs. vládní činitele. Vláda Velké Británie jednala úplně opačně a neprojevovala žádný zájem k řešení československého problému. Násilná okupace v březnu roku 1939 vyvolala obrovskou vlnu odporu ze strany SSSR, jehož jediná vláda odpověděla ostrým protestem na německou okupaci v ČSR. Návštěvou českého vyslance Z. Fierlinga u náměstka lidového komisaře zahraničních věcí SSSR V. P. Potěmkina Československo vyjádřilo díky sovětské vládě.

V roce 1940 vznikla exilová vláda Československa vedená Janem Masarykem a následujícího roku byla uznána Velkou Británií, SSSR a USA, což mj. znamenalo i stvrzení obnovy Československa. Dále pak obnova předmnichovského spojení ČSR s Francií a SSSR, kdy čs.–sovětskému spojení předcházela dvojstranná úmluva z roku 1941, zahajující obnovu diplomatických vztahů a předjímající výstavbu čs. vojenských jednotek na ruské frontě.

Nejdůležitějším však byla: *„Čs.-sovětská smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci, podepsaná 19. prosince 1943 při návštěvě prezidenta Beneše v Moskvě, která měla zajistit pro československý stát bezpečnost a znemožnit sovětské vměšování do jeho poválečné výstavby, předvídané v souvislosti s postupem sovětských jednotek na západ.“*⁸

Čs. zahraniční politika v čele s E. Benešem a H. Ripkou zahájila program zakotvení státní bezpečnosti na Východě i na Západě.

První kolize mezi čs.–sovětskými vztahy nastala v souvislosti se Slovenským národním povstáním, největší krize však nastala v období osvobození Podkarpatské Rusi, jelikož Sovětský svaz upřednostňoval myšlenku připojení celé oblasti k Ukrajinské SSR. Došlo k vypovězení všech čs. orgánů, čímž vznikly obavy, aby se tato situace neopakovala i na Slovensku.

⁸ Text smlouvy z 12. 12. 1943 viz In.: Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů, sv. IV/1, č. 324, s. 455-458.

I proto Beneš přijal sovětskou iniciativu, v březnu roku 1945 odcestoval do Moskvy, kde následně byla sestavená první poválečná vláda pro obnovené Československo (s ní tzv. Košický program).

Základními cíli bylo obnovení Československa v předmnichovských hranicích a určení mezinárodně-právního postavení, což znamenalo, že ČSR je považována za součást sovětské zájmové sféry, a Košický program označil toto spojenectví za základ čs. zahraniční politiky.

2. 3 (1945 – 1948): Osvobození ČSR Sovětským svazem a dopady na zahraniční politiku

I přesto, že veškerá zahraniční orientace ČSR směřovala na Východ, neznamenalo to úplnou izolaci od Západu. Jak ale vyjádřil E. Beneš: „...zotaví-li se opět Německo, nebudeme svou polohou mezi žádným západem a východem. Budeme mít před sebou znovu Německo, tj. objeví se nám zase starý náš problém... Jsme však dnes v sousedství se Sovětským svazem bezpečnější...“⁹ Jedinou cestou k realizaci vztahů se Západem byla spolupráce Sovětského svazu se západními velmocemi, což bylo dosti nepravděpodobné. Právě politika ve středovýchodní Evropě po roce 1945 se stala jednou z hlavních příčin rozporu mezi Svazem a Západem, který přerostl ve studenou válku. Hlavní úsilí Stalina směřovalo k vytvoření, z celého tohoto prostoru, zóny vlastního vlivu, řízenou na Moskvou orientované vlády.

V roce 1947 došlo k založení Kominformy, což definitivně zničilo základní podmínku čs. zahraniční politiky třetí republiky. Téhož roku nastal zlom ve vztazích mezi Prahou a Moskvou. Na jedné straně byl Sovětský svaz chápán jako spojenec republiky, na druhé straně ale řada kroků sovětské politiky stále více ovlivňovala čs. kroky, jak na vnitřní scéně, tak na scéně mezinárodní.

Co se týče vnitřní politiky, jedním ze zásahů, ne přímým, byl vliv KSČ na znárodnění bank a klíčového průmyslu, jenž se promítl v polovině roku 1947, kdy se objevily vážné hospodářské potíže. Příčinou byla ztráta konkurenceschopnosti na mezinárodních trzích, československý průmysl začal zaostávat.

⁹ Benešův projev v Kroměříži 14. července 1946, cit. dle: E. Beneš národu. Z projevů prezidenta republiky v letech 1945-46. Praha 1946. s. 50-51.

Příkladem zahraniční politiky je rok 1946, kdy Sověti vyvíjeli nátlak na urychlené uzavření smlouvy mezi ČSR a Polskem i přesto, že vztahy mezi oběma státy, kvůli neuznání čs. hranic v oblasti Těšínska ze strany polské vlády, nebyly dobré. Dokonce i Stalin se obrátil přímo na předsedu vlády K. Gottwalda s tím, že: „...protahování uzavření československo-polské smlouvy o vzájemné pomoci vytváří skandální situaci a vyvolává nepříznivý dojem...“.¹⁰ 10. března téhož roku byla smlouva podepsána.

Dále si Moskva prostřednictvím KSC budovala již od roku 1945 v armádě a bezpečnostních složkách svou vlastní agenturu. Největší zásah ze strany Moskvy byl do postoje ČSR k projektu

Maršalova plánu v roce 1947. Gottwaldova vláda, bez ohledu na reakci Moskvy, předběžně souhlasila s účastí na konferenci v Paříži, ale již příštího dne byla celá čs. delegace podrobena tvrdému nátlaku v Moskvě. Tím bylo odstartováno definitivní uchopení moci komunisty. V září roku 1947 proběhla krize na Slovensku, kdy bylo odhaleno spiknutí luďáků, do něhož byli zapleteni i představitelé Demokratické strany. Tento protikomunistický blok byl posílen vývojem sociální demokracie, která v listopadu konala svůj sjezd, na němž byl předsedou zvolen B. Laušman, čímž byla NF rozložena. Pravicové strany se pokoušely izolovat komunisty, a to v únoru roku 1948 cestou podáním demise a vytvořením úřednické vlády, čímž následně byli Gottwaldem a jeho lidmi obviněni z pokusu o „puč“. Krize vyvrcholila únorovými volbami roku 1948, z nichž komunistická vláda v čele s Gottwaldem vzešla jako vítěz.

2. 4 (1948 – 1968): ČSR, ČSSR a její vztah k SSSR

Vítězství KSC v únorových volbách přimělo tehdejšího prezidenta Beneše ke kapitulaci, přijal demisi a jmenoval novou vládu v čele s Gottwaldem. Pětadvacátým únorem byla nastolena komunistická diktatura a skončilo velmi krátké období poválečné demokracie. Počáteční kroky komunistické vlády navazovaly na pokračující intenzifikaci vztahů s Moskvou. Jmenováním nové vlády docházelo k potlačování ústavních svobod, především svobody tisku a sdružování. Většina politiků emigrovala do zahraničí.

¹⁰ Cit. Moulis, V.: Podivné spojenectví. K československo-sovětským politickým a hospodářským vztahům. Praha 1996, s. 49-50.

9. května byla schválena nová ústava. Výsledkem této politiky bylo znárodnění, vznik první pětiletky, združstevňování vesnic, kolektivizace, pokles životní úrovně. Obrovským dopadem na průmysl byl růst těžkého průmyslu a hlavně vojenské výroby na úkor výroby spotřebního zboží a zemědělství.

Jedněmi z nejhorších politických procesů byly procesy s odpůrci režimu, z nichž nejznámější je proces s Miladou Horákovou.

Na sklonku 40. a 50. let bylo Československo nejtěsněji svázáno se SSSR a téměř až do roku 1953 lidé žili v neustálém strachu a československá vláda následovala krok za krokem stalinistický režim SSSR. To demonstruje i vztah ČSR se Západem, kdy byla omezena čs. aktivita v Organizaci spojených národů (dále jen OSN) a jiných organizacích.

Ani v období 1953-1956 po smrti J. V. Stalina a Gottwalda (novým čs. prezidentem byl zvolen Zápotocký), se z hlediska čs.–sovětských vztahů vytvořilo určité intermezzo.

Kdy na jedné straně ČSR zůstala plně podřízena Svazu, její zahraniční politika opět následovala politiku Moskvy, jež vycházela ze snah zabránit znovuvybrojení Spolkové republiky Německo (dále jen SRN) a jejího začlenění do západních hospodářských a politických struktur.

Na druhé straně však zahraniční politika Sovětského svazu upevnila svou vojenskou sílu, prohlásila mírové soužití s kapitalistickými státy a zmírnila mezinárodní napětí. Podřízení čs. zahraniční politiky se nejvíce projevilo ve spoluúčasti čs. představitelů na založení Varšavského paktu v květnu 1955 a „...*fakticky ztvrzovalo jak z hlediska politického, tak především vojenského úplnou podřízenost ČSR záměrům SSSR...*“¹¹

Začlenění ČSR do Varšavského paktu vytvořilo základ pro její vnější politiku. Nejzávažnějším prvkem čs.–sovětských vztahů bylo dotvoření multilaterální politicko-vojenské struktury v letech 1955-1956, v níž SSSR zaručoval opatření v oblasti organizace ozbrojených sil pro socialistické státy.

Roku 1956 byl novým prvním tajemníkem ÚV KSSS zvolen Nikita Chruščov, který jako první na XX. sjezdu KSSS téhož roku otevřeně kritizoval kult osobnosti Stalina. Návštěva SSSR prezidenta Zápotockého v lednu 1957 vedla k vydání společné československo-sovětské deklarace, jež „...*znovu potvrzovala,*

¹¹ Text Varšavského paktu In.: Kotyk, V. : Dokumenty československé zahraniční politiky 1945-1960, č. 62, s. 322-326.

*že se vztahy mezi oběma zeměmi budou vyvíjet na základě leninských principů rovnoprávnosti, respektování územní celistvosti, státní nezávislosti a svrchovanosti a nevměšování se do vnitřních věcí.*¹²

Roku 1957 po smrti Zápotockého byl novým prezidentem zvolen Novotný, jenž byl jednou z dominantních osob opozičního proudu. Jeho působení ve vládě přineslo růst výroby a životní úrovně a roku 1960 byla přijata nová ústava, jež změnila název státu na Československá socialistická republika.

Během 60. let vazbu na Moskvu ztvrzoval „*Protokol o prodloužení spojenecké smlouvy z 27. listopadu 1963.*“¹³

I přes krizi, která v roce 1966 probíhala v Rumunsku, se ČSSR nepokoušela k těmto povstáním připojit, naopak v roce 1965 byla podepsána tajná smlouva o výstavbě skladů jaderných hlavic na čs. území, realizována v průběhu následujících tří let. Početná čs. armáda, jež tvořila důležitý prvek v sovětských strategických úvahách, ovlivňovala postoje SSSR k jakýmkoli pohybům v republice. ČSSR se tak stala jedním z primárních míst v Evropě pro vojensko-politický koncept Moskvy. Bohužel však rok 1968 a reformní hnutí v KSČ vnesly do vztahů mezi Prahou a Moskvou dramatické změny.

¹² Plné znění deklarace, podepsané 29. ledna 1957, viz. DČZP. 1957. s. 38-45.

¹³ Text protokolu viz.: DČZP 1963. s. 338-339.

3. ČSSR jako „nejposlušnější“ satelit Sovětského svazu

SSSR zpočátku oceňoval reformní kurs KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem. Zahraničněpolitickou orientací socialistického Československa bylo zůstat součástí východního bloku, ovšem již jako rovnoprávný partner, který může spolurozhodovat o svých osudech, což však vedení v Moskvě začalo mírně znepokojovat.

3.1 Počátek „normalizace“ a změna zahraničních vztahů k „Rusku.“

V dubnu roku 1968 došlo ke změnám v čele státu a byl vládou přijat Akční program KSČ, což vzbudilo značné obavy ze strany SSSR, který se koncem dubna začal připravovat „na konkrétní opatření“ v Československu pod názvem „invaze“, i když podle samotného L. Brežněva, byla tato invaze z posledních nejzazších řešení. Podstatou Akčního programu KSČ byla kritika neúspěšné politiky a neutěšených poměrů veřejného života. Programem bylo také vyhlášení platnosti základních lidských práv (po dvaceti letech).

V průběhu jara došlo k dalším změnám, a to konkrétně ve velení čs. armády, která také požadovala vlastní čs. vojenskou doktrínu. Na což okamžitě začala reagovat Moskva tím, že začala osočovat Prahu z neschopnosti hájit západní hranice se Spolkovou republikou Německo (dále jen SRN) a začala čím dál, tím více vyvíjet nátlak na čs. komunistické vedení, které se neodhodlalo k jakýmkoliv aktivnějším obranným opatřením.

Čs.–sovětská jednání na přelomu července a srpna roku 1968 v Čierné a pak v Bratislavě nepřinesla žádný rezultat, a však zapříčinila posléze rezignaci Dubčeka, který odmítl vyplňovat požadavky a příkazy ze strany L. Brežněva. Tato šokující zpráva přinesla 21. srpna 1968 fatální následky v podobě únosu československé reprezentace a pokusu o dosazení vlády v čele s A. Indrou sovětskými tanky. Sovětskou invazí, i přes značný odpor čs. veřejnosti, bylo dosaženo obsazení československého státu bez jakéhokoliv vojenského odporu.

Sovětské představitelé přepadení Československého státu zdůvodňovaly tím, že přišli jeho lidu na pomoc proti tzv. kontrarevoluci. Přítomnost sovětských vojsk

byla platná „...podpisem příslušné čs.-sovětské dohody v polovině října roku 1968...“¹⁴ a později vyhlášením doktríny L. I. Brežněva, jež ztvrdovala omezení suverenity jednotlivých socialistických států.

Co se týče vnitřních změn v politice, Národní shromáždění přijalo 27. října 1968 ústavní zákon o československé federaci, kdy Československá socialistická republika se vnitřně rozdělila na Českou socialistickou republiku (ČSR) a Slovenskou socialistickou republiku (SSR).

Jedním z nejdramatičtějších protestů proti stávající politické situaci, bylo upálení studenta FF Univerzity Karlovy Jana Palacha 16. května 1969 na Václavském náměstí. Novou zahraničně-politickou orientací „*normalizovaného*“ Československa se stala nová Bilaterální smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z 6. května 1970 „...*podepsána L. I. Brežněvem, A. N. Kosyginem, G. Husákem a L. Štrougalem, která výslovným zakotvením principů „proletářského internacionalismu“ ztvrdovala limitovanou suverenitu republiky....*“¹⁵

Tímto krokem se ČSSR s nově dosazeným vedením KSČ v čele s Gustávem Husákem stalo, až do nástupu M. Gorbačova, „*nejposlušnějším a nespolehlivějším*“ satelitem Moskvy. V lednu 1970 byl O. Černík nahrazen ve funkci předsedy vlády Lubomírem Štrougalem, dále byla zahájena čistka v řadách strany, která představovala odstranění nepohodlných lidí a naopak ochranu činitelů, kteří podporovali socialismus. Současně probíhaly i různé reformy – např. ve věcech svobody tisku.

První oblastí, kde se projevil dominantní postavení Moskvy, byly ozbrojené síly, což mělo řadu následků pro celou zemi. Tato dominance měla spočívat v tom, že čs. jednotky budou začleněny do prvního sledu, s cílem podpořit Sověty v případném napadení ze strany Západu, čímž se naplnil záměr sovětského vojenského velení, aby se čs. armáda stala jakousi dirigovanou „*figurkou*“ ze strany Moskvy bez ohledů na jakékoli zájmy čs. státu.

*V hospodářské oblasti byl značný projev nátlaku v masivní výrobě zbraní, které měly být masivně exportovány též do Svazu a dalších zemí.*¹⁶

Totální podřízení sovětské generalitě se však projevilo v oblasti strategické

¹⁴ Wondrová, J. - Navrátil, J.: Mezinárodní souvislosti čs. krize 1967-1970. Praha 1996. Sv. III., č. 196a až 196c, s. 116-150.

¹⁵ DČZP 1970. s. 125-128.

¹⁶ V letech 1971 – 1975 měl vývoz v ČSSR zbraní do Svazu stoupnout oproti předcházejícímu průměru o 103 %, přičemž toto pokračovalo až do poloviny osmdesátých let.

v případě války, kdy přítomnost pěti ruských divizí na teritoriu Československa, zvyšovalo hrozbu jaderného bombardování území ČSSR, načež v plánech sovětské generality bylo zasazování „omezených“ jaderných úderů na Západ, jež by okamžitě vyvolaly protiúder protivníka, a tím by tato samotná koncepce ohrozila fyzickou existenci obyvatel Československa.¹⁷ Přitom se na nich nic nezměnilo, až do fatálního rozhodnutí z podzimu 1983 J. Andropova o rozmístění sovětských raket SS 12 a SS 13.

Novou situaci „normalizovaného“ Československa zpečetila již zmiňovaná bilaterální smlouva z 6. května 1970, již v čl. 1 byla zmíněna hlavní myšlenka dokumentu „...nadále upevňovat věcné a nerozborné přátelství mezi národy ČSSR a SSSR, rozvíjet všestrannou spolupráci mezi oběma státy a poskytovat si vzájemnou bratrskou pomoc a podporu, přičemž dovětek o dodržování „...státní svrchovanosti a nezávislosti, rovnoprávnosti a nevměšování se do vnitřních záležitostí...“¹⁸ zněly poněkud pro okupovanou čs. stranu zvláště. Tímto se definitivně ČSSR podřídila Moskvě.

Vliv na vnější politiku měl také koncem května 1971 „nový“ XIV. sjezd KSČ, kde byla vyslovena Sovětům vděčnost za internacionální pomoc před třemi roky a současně byla zakotvena zahraničně-politická linie KSČ a SSSR.

3. 2 (1970 – 1985): Podřízení se SSSR

Počátkem 70. let si Moskva zajistila dosazení Bohuše Chňouпка do čela pražské diplomacie, čímž bylo završeno etablování nové reprezentace, která byla ryze prosovětsky orientovaná, a jež měla ovládat ČSSR a její politiku až do druhé poloviny osmdesátých let.

Komunistické vedení ČSSR se více přimklo k Moskvě, což posílilo i zvolení G. Husáka v roce 1975 novým prezidentem ČSSR.

Již v roce 1971 bylo čs. zástupci podpořeno zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci (dále jen RVHP) – tzv. „Komplexní program rozvoje dalšího prohlubování a zdokonalování spolupráce, předjímající ekonomickou koordinaci a vyrovnávání ekonomického rozvoje, v rámci socialistického bloku až do počátku

¹⁸ Text In.: Dejmek, J.: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. Století (1948 až 1992). Praha 2002. s. 122.

devadesátých let.“¹⁹

Úzká spolupráce obou států byla demonstrována i častými zájezdy a návštěvami čs. politiků do Svazu a naopak. Moskva také často zveřejňovala jakou důležitou roli v rámci východního bloku pro něj ČSSR má, a také svého spojence často vyznamenávala. Ohledně československé zahraniční politiky, ta byla těsně podřízena zahraniční politice Ruska. Mezi nejvýznamnější kroky však patří smlouva mezi ČSSR a Spolkovou republikou Německo z 11. 12. 1973 o neplatnosti mnichovské dohody.

Však úzké vazby se Svazem nejen v politické, ale především ekonomické oblasti se dlouhodobě nemohli negativně neprojevit, a jestliže se sovětské hospodářství od druhé poloviny sedmdesátých let potýkalo s vážnějšími problémy, to tento trend začal výrazně nepříznivě i ovlivňovat ekonomiku a hospodářství Československa. V ekonomice přetrvával velký podíl těžkého průmyslu a zastaralé výrobní postupy, které měly negativní a nepříznivý vliv na životní prostředí.

Společenský život byl vyznačován tím, že sociální rozdíly mezi řadovými občany nebyly nějak výrazné, avšak jejich životní úroveň byla natolik stejná, že nebylo možné rozpoznat mezi nimi rozdíly.

Proti normalizační politice se již od počátku 70. let vytvářela aktivní opozice, kterou tvořili nestraníci a vyloučení členové KSČ, křesťané a demokraté, kteří představovali opozici proti vedoucímu vedení KSČ i státu.

Důležitou roli pro opozici hrálo samizdatové publikování, což bylo publikování některých vědeckých či uměleckých textů, které byly na seznamu zakázaných.

Dále vytvoření KEBS – Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci, která se konala v létě roku 1975 v Helsinkách, kde byly podepsány dokumenty o dodržování občanských a lidských práv, které také podepsali někteří představitelé ČSSR.

Tento krok se stal inspirací k vytvoření Charty 77, která byla 1. ledna 1977 242 občany ČSSR podepsána, v níž signatáři požadovali dodržování občanských a lidských práv v Československu.

¹⁹ Plné znění např. in.: Komplexní program rozvoje dalšího prohlubování a zdokonalování spolupráce a rozvoje socialistické integrace členských států RVHP. Praha 1972.

Mezi hlavní trojici mluvčích patřili: Jan Patočka, Jiří Hájek a Václav Havel. Proti těmto krokům okamžitě zasáhlo vedení KSČ, které všechny ty, jež podepsali Chartu 77 začali vyslýchat, lidé byli propuštěni z práce, jejich děti nesměly studovat nebo nemohly být přijati na školy atd.

Husákovo vedení KSČ bylo však na samém počátku 80. let mnohem více znepokojeno vývojem v Polsku a samotný čs. prezident ponoukal L. Brežněva na podzim roku 1980 k vojenské intervenci proti tamní „kontrarevoluci“. Počátkem léta 1981 Štrougal na XXXV. zasedání RVHP odsouhlasil další prohloubení specializace v rámci bloku. Další podřízení se Moskvě demonstruje návštěva Husáka v SSSR v létě 1982, poslední za Brežněvova života, kde čs. stranické vedení plně odsoudilo „militaristickou politiku NATO“, zvláště USA, proti níž byla deklarováno další „...*upevňování semknutosti a jednoty socialistického společenství a upevňování vojensko-politického obranného svazku států Varšavské smlouvy...*“²⁰

Zlomen v sovětsko-československých vztazích byl rok 1983 a přijatý krok J. Andropova, kdy v průběhu tzv. druhé studené války došlo ke změnám. Zatímco spor mezi Západem a Východem doposud probíhal na evropském kontinentu v rovině politických polemik a omezení vzájemného obchodu, pak se nyní realizaci tzv. guadalupského rozhodnutí z roku 1979 o rozmístění nových amerických raket v západní Evropě, přeneslo do roviny militární. Moskva, která se marně tomuto kroku pokoušela zabránit, okamžitě přesušila jednání o omezení raket středního doletu. Již v říjnu zahájila rozmístování nových ruských raket na území ČSSR a NDR. Toto ovšem zvyšovalo nebezpečí, že se obě země stanou hlavním terčem okamžitého jaderného útoku.

Ale i přes tuto obrovskou hrozbu, i nadále Praha podporovala veškeré kroky Moskvy, a to i v tom momentu, kdy v ostatních satelitních státech docházelo k zostřování napětí a stavění se proti rozhodnutím Svazu.

Úplnou totožnost názorů G. Husák potvrdil v červnu 1984, při schůzce nejvyšších představitelů RVHP v Moskvě.

Nový směr moskevské politiky však nabral zcela odlišný kurs až po nástupu nově zvoleného stranického lídra M. Gorbačova v polovině března 1985, který vystřídal roční vládnutí Konstantina Černěnka, typického stranického byrokrata.

²⁰ Text společného sovětsko-československého komuniké z 4. července 1982, In.: DČZP 1982. s. 234.

3. 3 (1985 – 1989): Od příchodu Gorbačova ke svržení komunistického režimu v ČSR

Zahraničněpolitickou orientaci a aktivitu Prahy zpočátku nezměnil ani nástup M. Gorbačova, jehož prvním významnějším krokem bylo podepsání protokolu z 26. 4. 1985 o prodloužení platnosti Varšavského paktu na dalších dvacet let. Gorbačov si byl vědom obrovských neřešitelných problémů země, jak hospodářských, tak politických, které nelze řešit dosavadním způsobem. Proto přijal cestu revolučních přeměn, z nichž první byla označována jako „přestavba (perestrojka)“, čímž postupně otevřel cestu k demokracii, která v dějinách Svazu neměla obdoby. Na přelomu let 1986/1987 docházelo k uvolňování vztahů mezi SSSR a Západem, což ale vedlo k postupnému zdůrazňování odlišnosti reality ČSSR od sovětských podmínek a nepřesností „perestrojky“. Praha sice podporovala politiku uvolňování mezinárodních vztahů, však spíše posilovala vztahy s komunistickými režimy jak v Evropě, tak později v Asii. Což vypovídá i o vzájemných výměnných návštěvách ČSSR a Čínou, a také později v roce 1988 uzavřením smlouvy o přátelství se Severní Koreou.

V roce 1987 došlo k vystřídání v čele KSČ, kde byl Gustáv Husák nahrazen M. Jakešem a následný pád Štrougalovi vlády a nástup „reformního“ kabinetu L. Adamce v říjnu 1988 nepřinesly zásadní změny. Praha až dokonce zdůrazňovala podporu sovětské zahraniční politiky, která spočívala v upevňování sovětsko-západních vztahů a dokonce formou tzv. Jakešova návrhu na vytvoření pásma důvěry ve střední Evropě, se snažila přispět k celkovému uvolnění. Dále čs. představitelé ztvrdzovaly potřebu prohloubení hospodářské a vědecko-technické spolupráce mezi oběma zeměmi na příštích 15 až 20 let. Pražská komunistická vláda nepřestala až do konce zdůrazňovat význam vztahů s SSSR.

Ještě tehdejší šéf čs. diplomacie J. Johanese zdůraznil, že se prohlubuje koordinace v zahraničně-politické oblasti a prohlašoval, že vzájemné vztahy jsou: „...*plnokrevné a dynamicky se rozvíjející zkušenosti sovětských přátel jsou pro nás nenahraditelným zdrojem inspirace...*“²¹

Adamcova komunistická vláda byla natolik zaslepena podřízeností Moskvě, že se ani nenechala inspirovat volbami tzv. lidových zástupců, jež se konaly

²¹ Projev Johanese, J. ve Federálním shromáždění 21. března 1989, In.: DČZP 1989. s. 196-197.

v březnu-dubnu 1989 v SSSR, a o půl roku později si je muselo vynutit občanské hnutí, které vyústilo v povstání a svržení komunistického režimu v Československu, které je známé pod názvem „Sametová revoluce.“

4. Období politických převratů až k vytvoření nového rámce pro vývoj česko-ruských politických vztahů

4.1 Rok 1989 a první kroky polistopadové zahraniční politiky Dienstbiera

Základní zahraničně-politickou orientací polistopadové reprezentace v čele s nově zvoleným prezidentem Václavem Havlem byl návrat republiky do Evropy, i když naplňování tohoto cíle se stalo nesmírně komplikovaným, především ve vztahu k SSSR, resp. později k Rusku. Novými tvůrci pražské zahraniční politiky se stali nově zvolený ministr zahraničí Jiří Dienstbier a premiér M. Čalfa. Jejich hlavním úkolem bylo zajistit budování demokracie ve státě proti možným zvrátům na východě. Současně byly obnovovány „normální“ vztahy se Západem, především s USA, ale také se státy jak na Západě, tak i v někdejších „socialistickém“ bloku.

V dubnu roku 1990 došlo k přijetí ústavního zákona „*O změně názvu Československé federativní republiky po tzv. pomlčkové válce na Českou a Slovenskou federativní republiku.*“²²

Co se týče vztahů ČSFR a stále existujícího SSSR se staly jednou z existenciálních otázek zahraniční politiky. Proto první cesta Dienstbiera a Čalfy směřovala do Moskvy, aby přednesly jeden z hlavních požadavků, a to odsun sovětských vojsk z území ČSSR. Jeho realizace byla však doprovázena komplikacemi, jako bylo stále členství republiky ve Varšavském paktu a jejími z něj závazky, nakonec byl ale prosazen. Na konci února roku 1990 Václav Havel v Moskvě podepsal tzv. Deklaraci o vztazích mezi ČSSR a SSSR, i dohodu o odchodu sovětských vojsk z republiky, který byl dokončen do června 1991.

Dále musela čs. reprezentace řešit problém s čs. členství v RVHP, kdy byla Rada definitivně zrušena koncem června 1991.

Na zrušení Varšavského paktu čs. diplomacie zásadně netrvala, trvala pouze na zrušení vojenských složek paktu a na transformaci jeho struktury politické ve směru k rovnoprávné bezpečnostní instituci.

Hlavní úsilí československé zahraniční politiky bylo vynakládáno na vytvoření nových bilaterálních vztahů s SSSR v podobě nové politické smlouvy. Toto však bylo narušeno politickým pučem v polovině srpna 1991, což do značné

22

Zdroj:http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_1_a_Slovensk%C3%A1_Federativn%C3%A1_D_Republika

míry i ovlivnilo čs.–sovětské vztahy.

Vláda ČSFR nyní projevila ochotu uznat nezávislost baltických států zároveň mělo dojít k uzavření tzv. „*Smlouvy o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci mezi Československem a Sovětským svazem.*“²³

Smlouva byla ale vzápětí zrušena kvůli rozpadu Svazu, resp. Nahrazením nově zrozeným Společenstvím nezávislých států (dále jen SNS) definitivně zpečetěný summitem v Alma-Atě (dnešní Almaty) 21. prosince 1991.

4. 2 Rozpad SSSR a jeho vliv na vztahy s ČSFR

Po rozpadu SSSR čs. vláda v prosinci 1991 uvítala ustavení SNS jako spolku nezávislých států a pokračovala v přímém navázání diplomatických vztahů s jednotlivými státy nového společenství. Hlavním i nadále byly vztahy se samotným nově vzniklým Ruskem, k němuž byla upírána hlavní pozornost čs. vlády jak z důvodů politických, tak i ekonomických. Vše bylo zpečetěno v roce 1992 uzavřením „*Čs.–ruské smlouvy o přátelství a spolupráci mezi J. Dienstbierem a šéfem ruské diplomacie A. Kozyrevem.*“²⁴

Tento dokument byl následně podepsán čs. prezidentem Václavem Havlem 1. dubna 1992, aby položil základní směr vývoje vztahů obou států pro budoucnost.

4. 3 (1992 – 1993): Nové kroky čs. diplomacie, rozpad ČSFR, vznik ČR a její zahraniční orientace

S rozpadem SSSR se ČSFR se stále aktivně začala zapojovat do mezinárodních institucí, jako je např. OSN, kde projevila symbolickou účast čs. armáda při osvobození Kuvajtu v roce 1991. Další aktivitou byla návštěva čs. prezidenta v obou tehdy ještě nesjednocených německých státech. V únoru 1990 navštívil Havel poprvé USA, později poté Velkou Británii a Francii.

Začali se také intenzivně rozvíjet vztahy s Polskem a Maďarskem, což vyústilo v roce 1991 v únoru k podepsání tripartitní deklarace o spolupráci tzv. Visegrádské skupiny, která intenzivně prohlubovala spolupráci těchto zemí, jež spojovaly společné zájmy.

²³ Dienstbier, J.: Od sněník realitě. Vzpomínky. Praha 1999. s. 280.

²⁴ Text viz In.: Československá zahraniční politika. Dokumenty, č. 4/1992, s. 334-345.

Tato spolupráce začala být brzy bržděna stupňujícím se sporem Maďarska a ČSFR o tzv. dílo Gabčíkovo a také uvolňování česko-slovenské federace, k jejímuž rozpadu došlo po parlamentních volbách v červnu 1992. S Polskem ČSFR stihla uzavřít „*Bilaterální smlouvu o přátelství, solidaritě a spolupráci 6. října 1991.*“²⁵

K podpisu s Maďarskem však nedošlo, k prohlubování jejich vzájemných vztahů mohlo dojít, až po rozpadu Česko – Slovenska.

Nejdůležitějším bodem pro zahraniční politiku ČSFR se i nadále stávalo prohlubování a intenzifikace vztahů se Západem, což ale ohrožoval dramatický vývoj v rozpadajícím se SSSR. Tudíž začlenění ČSFR a dalších postsovětských států do NATO se dostalo příslibu podpory čs. zástupcům, a následně zřízení tzv. „*Severoatlantické rady pro spolupráci za účasti čs. diplomacie.*“²⁶

ČSFR intenzifikovala i své vztahy se spousty západoevropskými státy, jako např. s Itálií, s kterou v červenci uzavřela čs. – italskou smlouvu, nebo s Francií, či dokonce s SRN o dobrém sousedství a dobré spolupráci. Ani to však nedokázalo překonat „historickou“ zátěž vztahů, která byla poznamenána nacistickou agresí proti Československu a hledání nových řešení se mělo stát jedním z hlavních úkolů české diplomacie od až po rozdělení federace. Československo-německá smlouva a čs.– bulharská smlouva se staly posledními kroky a výsledky v zahraniční politice společného Československého státu. Výsledky voleb v červnu 1992 předurčily zánik společného státu Čechů a Slováků, ať už na přání samotných občanů, či pouze politických představitelů. I přes toto všechno, zahraniční politika rozkládající se federace vytvořila pevné základy pro zahraniční politiky obou států, i když se jejich cesta v devadesátých letech dočasně rozešla. S konečným rozdělením ČSFR také k 31. prosinci 1992 zanikla československá diplomacie.

²⁵ ČSZP. Dokumenty. č. 10A/1991, s. 998-1009.

²⁶ Dienstbier, J.: Podrobněji In.: Od snění k realitě. Paměti 1989-1999. Praha 1999, s. 339.

5. 90. léta v zahraniční politice České republiky a Ruské federace

5. 1 Hlavní cíle ČR v zahraničí a „odklon“ od RF

K 1. 1. 1993 oficiálně vznikla Česká republika společně s prezidentem Václavem Havlem. K témuž datu byly s RF navázány diplomatické vztahy na úrovni velvyslanectví.

První společná podepsaná smlouva pochází ze srpna 1993 „*Smlouva o přátelských vztazích a spolupráci*“,²⁷ která byla podepsána ruským prezidentem B. Jelcinem a českým prezidentem V. Havlem v Moskvě.

1992 – 1996

Prvotním orientačním směrem zahraniční politiky nově vzniklého státu a první vlády Václava Klause²⁸ bylo posilování vztahů s vyspělými zeměmi (především USA a členskými státy EU), upevňování svého suverénního postavení země a oslabování závislosti na vývoji v prostoru bývalého SSSR. I přes veškerý „odklon“ České republiky od RF, lze říci, že po celá 90. léta projevovala mnohem aktivnější snahy, nežli Moskva.

Hlavním rysem ochlazení vzájemných česko-ruských vztahů byla značná odlišnost v prioritách zahraniční orientace obou států. Zatímco se Moskva snažila obhájit velmocenský statut SSSR, ČR se snažila o co nejrychlejší integraci do euroatlantického prostoru demokratických zemí. Václav Klaus byl přesvědčen, že Česká republika má ty nejlepší předpoklady stát se plnohodnotnou součástí Západu.

Prioritním cílem české diplomacie bylo vytvořit prostor pro český export, jelikož všichni si byli vědomi toho, že ČR je závislou zemí na exportu, tudíž bylo logickým vyústěním z této situace české členství ve Středoevropské dohodě volného obchodu (dále jen CEFTA). Zakladateli CEFTA se tak stala ČR, Slovensko, Polsko

²⁷ Zdroj: http://www.mzv.cz/yekaterinburg/cz/vzajemne_vztahy/vztahy_s_ruskou_federaci/index.html

²⁸ „ Po parlamentních volbách 1992 se stala nejsilnější politickou stranou v České republice Občanská demokratická strana vedená Václavem Klausem. Jeho největším úkolem bylo najít politické řešení česko-slovenské krize. Po prvních jednáních bylo zřejmé, že vývoj bude směřovat k rozpadu Československa. Akceptace tohoto vývoje na české straně nastala de facto v okamžiku, kdy se Václav Klaus rozhodl usilovat o křeslo předsedy vlády ČR a nikoliv o post federálního premiéra“ .
Podrobněji In...: <http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1>

a Maďarsko a následně se tato organizace začala rozrůstat o nové členy, jako bylo Rumunsko, Bulharsko a Slovinsko, což pochopitelně znamenalo rozšíření českého exportu.

Druhým významným cílem české diplomacie bylo začlenění států do Severoatlantické aliance (dále jen NATO).

Jedním z nejhlasitějších zastánců vstupu ČR do NATO byl samotný prezident Václav Havel, i přes jeho počáteční snahy o zrušení NATO a Varšavské smlouvy, přičemž na změně jeho stanoviska se nejvíce podílel zejména Alexandr Vondra, který zastával funkci 1. náměstka ministra zahraničních věcí v obou vládách V. Klause. Během let 1993 – 1994 Česká republika projevovala značný zájem o začlenění země do Aliance společně i se státy jako bylo Polsko, či Maďarsko, čímž Aliance vytvořila nový program pod názvem Partnerství pro mír (dále jen PfP), který měl zajišťovat spolupráci s NATO a poskytovat určitou bezpečnostní záruku pro zúčastněné země. Nejvýznamnějším partnerem pro Českou republiku se v 90. letech stalo Německo.

Zpočátku bylo však postavení České republiky vůči Německu velmi slabé, jelikož po rozpadu Československa byla ČR ekonomicky, hospodářsky i vojensky velmi oslabena, kdežto sjednocené Německo bylo naopak velmi silné. Proto si byli čeští politici vědomi toho, že je Německo, pro další zahraniční vývoj země a její integraci do západních struktur, velmi důležité. Velmi důležitým krokem byl vstup Volkswagenu do mladoboleslavské Škody, díky čemuž se český průmysl přímo ocitl v kontaktu s nejvyspělejším evropským automobilovým průmyslem. Prvním z bodů česko-německých vztahů bylo urovnání sousedských sporů mezi novými demokraciemi, a to především aby nebyly vnášeny majetkové nároky spojené s obdobím 1939-1945 a poté, aby ČR dosáhla aktivní podpory ze strany Německa o její integraci do NATO a EU.

Dalším diplomatickým úspěchem bylo přijetí České republiky do Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD), který má pro ČR symbolický význam, jelikož dosáhla členství jako první postkomunistická země již v roce 1995.

Co se týče vstupu ČR do EU, již první kroky byly učiněny za Klausovy vlády, kdy byla odeslána přihláška. Tohoto úkolu se zhostili V. Klaus a Pavel Tigrid, kteří vytvořili dokument, v němž definovali zájmy České republiky ve vztahu k EU a zároveň zdůrazňovali obranu českých zájmů.

1996 – 1998

Úspěšným momentem č. diplomacie druhé Klausovy vlády bylo konečné podepsání bylo konečné podepsání „Českoněmecké deklarace v Praze za účasti předsedy vlády ČR Václava Klause a německého kancléře Helmuta Kohla 21. ledna 1997“,²⁹ čímž byly položeny základy pro úspěšnou integraci České republiky do západních struktur.

Madridským summitem v červenci roku 1997 byla Česká republika přizvána k jednání o plnohodnotném členství v Alianci.

I co se týče kroků o začlenění republiky do EU, byla Klausova vláda velmi aktivní. Došlo k vytvoření základních institucí a úřednických struktur, jež měly na starosti integraci ČR do EU a NATO. Koncem roku 1997 však nastaly vnitropolitické komplikace, které také ovlivnily vývoj č. diplomacie. Díky různým neshodám uvnitř Klausovy vlády, ministr zahraničních věcí Josef Zieleniec podal demisi, místo něho byl zvolen Jaroslav Šedivý, čímž následně rozpoutal „demisní vlnu“ uvnitř Klausovy vlády, která se důsledkem toho zhroutila. Klausova vláda byla vystřídána vládou Josefa Tošovského.

1998

Nejdůležitějším úkolem české zahraniční politiky bylo ukončení jednání o vstupu do NATO. V průběhu let 1997 – 1998 byl zahájen ratifikační proces jednotlivých členských zemí, tudíž si Česká republika nemohla dovolit politickou nestabilitu. Vláda Tošovského měla zajistit tuto stabilitu, jednalo se však pouze o přechodnou vládu. *V průběhu Tošovského vládnutí nedošlo k razantním změnám, jednou, však obrovskou chybou, byla tzv. jablečná válka s EU, jež rozpoutal tehdejší ministr zemědělství Josef Lux.*³⁰

29

Zdroj: http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/03/Deutsch__tscheschiche__Beziehungen/seite__deutsch__tschechische__erklaerung__cz.html

³⁰ „V roce 1997 se zkomplikovala situace na trhu s jablky a Josef Lux se dostal pod tlak pěstitelů žádajících o omezení dovozu jablek ze zemí Evropské unie. Navrhl proto zavést restriktivní opatření na tento export a byl úspěšný. Evropská unie reagovala na tento krok vlády Josefa Tošovského velmi kriticky a zavedla protioopatření. Česká vláda nakonec své rozhodnutí v tichosti zrušila ještě před mimořádnými parlamentními volbami.“

Podrobněji In.: <http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1>

1998 - 2002

Po parlamentních volbách v roce 1998 se novým předsedou vlády stal Miloš Zeman. Novým ministrem zahraničních věcí se stal Jan Kavan, který společně s novým vedením vypracovali novou koncepci zahraniční politiky ČR, která spočívala v resuscitaci Visegrádu a v evropské integraci. Velkým úspěchem bylo získání členství v NATO 12. března 1999. Bohužel však válka NATO proti Jugoslávii pouze dokazovala neschopnost České republiky hájit zájmy vlastního státu. ČR ohledně války v Jugoslávii zaujímal spíše „schizofrenní“ postoj. Na jednu stranu projevovala maximální loajalitu vůči Bruselu, na druhou stranu však vůči českým voličům vystupovala negativně, až kriticky proti NATO. Stejný postoj zaujímal i vůči Evropské unii.

Velké změny započaly po roce 2000, kdy ČR začala provádět aktivní zahraniční politiku, začala spolupracovat s dalšími zeměmi a uzavírat různé mezinárodní smlouvy. V roce 2001 došlo k urychlení přístupových jednání o vstupu do EU a podílela se na Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU.

Dále vláda ČR ostře odsoudila teroristický útok proti USA a podpořila USA v Afganistánu s cílem eliminovat organizace Al-Káida a tálibánský režim.

5. 2 Snahy Ruska o začlenění zahraniční politiky a svých zájmů na Západ

„Chladná, temná, utápějící se ve vodce a ovládána KGB. Takto vidí Západ Ruskou federaci.“³¹

1991 - 1996

V prvních letech po rozpadu Sovětského svazu, se RF považovala za rovnocenný protějšek Spojených států, bohužel mu tato sebedůvěra dlouho nevydržela. Ale i přesto se RF snažila budovat pevné zahraniční vztahy s USA. Hlavním představitelem zahraniční politiky Ruska byl ministr zahraničí Andrej Kozyrev.

Orientací ruské zahraniční politiky byl návrat do světové politiky v pozici nezávislé velmoci, jež brání svůj status, dále zajistit výhodné vnější podmínky pro domácí ekonomické a politické reformy a především překonat dědictví studené

³¹ Cit. podle: Evens, J.: Spinning Russia. 2005.

války a vyřešit zbylé konflikty. Tato zahraničněpolitická doktrína však upřednostňovala prozápadní politiku na úkor politických vztahů se zeměmi SNS a je často nazývána „atlanticismes“. Prozápadní politika vedena A. Kozyrem, jež byla značně podporována ze strany prezidenta B. Jelcina, měla snahu o neustálou integraci RF do společenství demokratických států a co nejhlubší navázání diplomatických styků s USA, aniž by měla jakékoli předchozí zkušenosti s vedením zahraniční politiky Ruska.

Hlavním důvodem proč se Rusko počátkem 90. let naprosto distancovalo od střední Evropy a zanedbávalo jí, bylo, že střední Evropa ve srovnání s Evropou západní byla relativně chudá a tudíž byla bezvýznamná pro velké ruské plány na integraci do světové ekonomiky.

Přílišný atlanticismus se později ukázal velice nevýhodným, jelikož tímto prozápadním tempem, Ruská federace ztrácela vztahy s bývalými zeměmi Východního bloku a vnesla do vnitřní politiky Ruska pouze nepokoje a rostoucí negativizmus vůči západní politice.

Zlom v zahraniční politice nastal v letech 1993-1995, kdy Kozyrevovu politiku začali vedení zahraniční politiky Ruské federace a požadovali formování nové politiky, jež by byla více asertivní s ohledem na národní bezpečnostní zájmy. Začalo prosazování přemístění sovětských jaderných zbraní do Ruska a ukončení veškerých ozbrojených konfliktů na území bývalého SSSR, které výslovně požadoval sám prezident Boris Jelcin.

Tímto byla zformulována nová „Kozyrevova doktrína blízkého zahraničí, jejíž podstata spočívala v nepřímém vyhlášení postsovětského prostoru za oblast výlučně ruských zájmů a v případě, že by jej Rusko považovala za ohrožené, nemělo by právo přijmout jakékoliv kroky na jeho obranu.“³²

Čímž byla nastartována opět nová éra dominantního postavení Ruska v bývalém sovětském prostoru.

Vztahy se Západem však zkomplikovala první čečenská válka v letech 1994 – 1996, kde i přesto, že Rusko trvalo na tom, že válka je jeho vnitřní záležitostí, Západ byl názoru odlišného.

³² Citace: Litera, B.: Kozyrevova doktrína – ruská varianta Monroeovy doktríny. in.: Mezinárodní vztahy. Praha 1994, č. 4, s. 65.

Nadále i vztahy Ruska s NATO a jeho rostoucí vliv ve střední Evropě. Rusko zpočátku nepovažovalo rozšiřování NATO za problém, postupem času, však začalo toto nepatrné pronikání na jeho „teritorium“ chápat jako ohrožení a stále větší vliv Západu oproti vlivu Ruska. Na konci roku 1994 si Kreml začal uvědomovat, že rozšíření NATO je nevyhnutelné a zahájil diplomatickou ofenzivu, vedl tajná jednání s Washingtonem, které ale, jak se později ukázalo, Kreml popřel. Rusko se za každou cenu snažilo zastavit rozšiřování NATO, a tak zdůrazňovalo potíže, které tento proces přinese. Důvodem byla obava, že by se střední Evropa otočila Rusku zády, což bylo pro Rusko šokující.

Ačkoliv byly diplomatické vztahy Ruska a střední Evropy v letech 1993 – 1996 minimální, ruské energetické společnosti byly značně aktivní. Např. ruský plynářský monopol Gazprom provedl nájezdy do Polska, Slovenska, či Maďarska.

1996 - 1998

Nástup nového ministra zahraničních věcí Jevgenije Primakova v roce 1996 je možné označit za nový realismus v ruské zahraniční politice. Primakov považoval za velmi důležité v politice Ruské federace, aby země udržovala dobré vztahy s USA a evropskými zeměmi a rovněž by se měla snažit o rozvíjení vztahů se zeměmi jako Čína, Japonsko, či země Blízkého a Středního východu. Nový směr ruské politiky hájil především národní zájmy a kladl důraz na územní celistvost, urovnání hrozících regionálních konfliktů a upevňování mezinárodních vazeb, jež by zajišťovaly kontrolu vojenského potenciálu členů „jaderného klubu“. Rusko nakonec začalo akceptovat rozšiřování NATO, a když v roce 1997 započala přístupová jednání s ČR, Polskem a Maďarskem, Rusko jejich začlenění akceptovalo.

Velmi důležitým dokumentem pro budoucí vývoj zahraniční politiky Ruska, byla Karaganova zpráva, která předpovídala vstup zemí Visegrádu do EU do konce roku 2005.

Také prohlašoval, že by si Rusko mělo ve střední Evropě vytvořit ekonomickou pozici a vyzývala k zvýšení vlivu Ruska v rozvinutějších zemích. Dále uváděl, že ekonomický vliv Ruska je velmi důležitý, stejně tak jako jeho politická, či vojenská přítomnost. Tímto byla přijatá nová směrnice pro budoucí přístup Ruska ke střední Evropě.

Tento koncept Primakovy zahraniční politiky se nezměnil ani v období 1998 – 1999, kdy zastával funkci předsedy vlády a místo něho byl zvolen nový

ministr zahraničních věcí Igor Ivanov.

1998 – 1999

Období chaosu a zmatků, i takto lze nazvat období ruské zahraniční politiky, která byla poznamenána finanční krizí z roku 1998. Pozitivní vztahy k USA se rázem změnilly na velmi negativní a celé Rusko se vůči USA stavělo velmi nepřátelsky. Největšími zasaženými ranami ve vývoji zahraničních vztahů Ruska se západními zeměmi, byl rok 1999, kdy oficiálně ČR, Polsko a Maďarsko vstoupily do NATO a poté během kosovské krizi. Rusko žádalo NATO, aby se nevměšovalo do záležitostí Srbska, to však žádost Ruska naprosto ignorovalo, což nejvíce znamenalo vztahy se Spojenými státy, kdy se proti tomuto rozhodnutí postavila většina ruské veřejnosti a vykládala si tento postup za zradu spáchanou na jejich zemi Spojenými státy. Během těchto let nedocházelo ani k prohlubování žádných diplomatických vztahů s ostatními zeměmi a tudíž není zvláštním tuto dobu zahraničních vztahů Ruska považovat za „malou dobu ledovou“.

5. 3. Společná hospodářská a politická spolupráce ČR a RF

Vývoj společných česko-ruských vztahů po rozpadu federace a vzniku České republiky a zhroutilí Sovětského bloku a vytvoření Ruské federace, je poněkud během 90 let a na přelomu 20. a 21. století odlišný.

Již od počátku 90. let se projevoval odlišný vývoj společných vztahů České republiky a Ruské federace. Zatímco ČR směřovala k tomu, stát se demokratickou zemí se snahou o integraci do EU a NATO, RF hledala stále své místo na mezinárodní scéně.

Největším problémem vzájemných česko-ruských vztahů na počátku 90. let, byla reakce Moskvy na vstup ČR, společně s Polskem a Maďarskem do EU a do NATO. Moskva z počátku tento krok považovala za ohrožení a jakési pronikání západního vlivu do postsovětského prostoru.

První etapa „souboje“ zemí střední Evropy a Ruska o vstupu do NATO, započala již v roce 1993, kdy tehdejší ruský prezident Boris Jelcin podepsal ve Varšavě memorandum, kde ztvrdil, že vstup zemí není ohrožujícím, a vzápětí téhož roku odeslal dopis, že odmítá se začleněním zemí střední Evropy do Aliance.

Co se týče České republiky, ta o vstupu do NATO opakovaně odmítala s Moskvou jednat.

Česká vláda nepovažovala ani ruský trh za atraktivní pro českou ekonomiku a spíše se soustředovala o zapojování hospodářských subjektů do západních ekonomik.

Ekonomické česko-ruské vztahy během 90. let neprojevovaly značnou aktivitu, což bylo způsobeno dvěma hlavními faktory. Prvním faktorem bylo nekonkurenceschopné zboží, ať už české, či ruské a druhým faktorem bylo, že se konkurenceschopné zboží přeorientovalo na náročnější a stabilnější západní trh. Tato snaha byla podporována i ze strany české vlády, která vnímala ruský trh za nestabilní a rizikový. Hlavním cílem Prahy v ekonomické oblasti bylo zajištění stabilních dodávek energetických surovin a splacení ruského dluhu. Praha si byla vědoma toho, že většina dodávek ropy a zemního plynu pochází právě z Ruska, a tudíž se snažila o budování technické infrastruktury, která by umožnila zajisti dodávky energetických surovin z jiných, než ruských zdrojů. V roce 1994 byla sice uzavřena dohoda, kde se Rusko zavazuje do roku 1996 splatit 380 milionů amerických dolarů (dále jen USD), nicméně uhradilo pouze 10 milionů USD.

Především nestabilita ruského trhu způsobila ochlazení vzájemných obchodních vztahů „*Za rok 1995 ruský import představoval 9, 1 % celkového importu ČR, ale vývoz do Ruska představoval pouze 2, 8 % celkového objemu exportu. V prvních sedmi měsících celková bilance vzájemných obchodních vztahů vykázala schodek 20,1 miliardy Kč.*“³⁵

V druhé polovině 90. let sílilo ochlazení česko-ruských vztahů s postupem přibližování ČR k NATO a vyvrcholilo uraženou pózou ze strany Moskvy a několik let byl blokován rozvoj vzájemných vztahů mezi zeměmi.

Změny nastaly až po nástupu do funkce ministra zahraničních věcí Jaroslava Šedivého, kdy se po dlouhé odmlce postupně začaly aktivizovat vztahy s Ruskem „*...s obtížemi se vracíme na ruský trh, ale politické vztahy stagnují.*“³⁶

Teprve s nástupem nové vlády Miloše Zemana po parlamentních volbách v roce 1998 a zvolením nového ruského prezidenta v roce 1999 Vladimíra Putina, došlo k rozvoji česko-ruských vztahů a obnovení diplomatických kontaktů

³⁵ Kvasnička, M.: Diplomová práce: Zahraniční politika České republiky a Slovenska vůči USA a Ruské federaci v kontextu členství v EU. Bmo 2009. s. 31.

³⁶ Šedivý, J.: 1998, c. d, s. 8.

na nejvyšší úrovni. V roce 2000 zaznamenala česká strana čtyři nejvyšší deficity ve vzájemném obchodu s Ruskem.

Zvláštní kapitolu v česko-ruských vztazích nese stále nesplacený dluh ze strany Ruské federace, který k roku 2001 činil 3,7 mld. USD. Česká vláda nakonec přijala návrh odprodeje ruského dluhu soukromému subjektu a 9. října roku 2001 došlo k uzavření smlouvy o umoření ruského dluhu.

Celkový postoj Zemanovy vlády k česko-ruským vztahům, Miloš Zeman vyjádřil při své cestě do Ruska „*Domnívám se, že v horizontu několika desetiletí, nelze vyloučit, že by se Rusko stalo součástí Evropské unie a jsem proti těm, kdo by chtěli budovat nové železné opony a domnívají se, že Rusko do Evropy nepatří. Štítivost, která existovala vůči Ruské federaci u některých našich politiků, v podstatě znamená, že ztrácíme ruský trh, který místo nás zaplavují německé, francouzské, americké a další firmy. Považuji to za hloupost. Považuji za naprosto nezbytné demonstrovat zde českou přítomnost a jsem rád, že se to podařilo.*“³⁷

³⁷ Zahraniční politika České republiky: Data č. 6. Praha 2001: MZV ČR, s. 24.

6. 21. století, aneb nový směr a nové cíle v česko-ruských zahraničněpolitických vztazích

6. 1 Vývoj vztahů před rokem 2004 – vstupem ČR do EU

ČR (2002 – 2004)

Orientací zahraniční politiky pod vládou Vladimíra Špidly bylo jednak usilující vstup ČR do EU, jednak zapojení státu do boje proti mezinárodnímu terorismu. Vláda si kladla za cíl vstoupit do EU do konce roku 2004.

Novým ministrem zahraničních věcí byl zvolen Cyril Svoboda. Výrazným mezníkem v zahraniční politice, který se i následně odrazil do vnitřní politiky, byl postoj České republiky vůči krizi v Iráku. Česká republika se nacházela na rozhraní toho, na čí stranu se postavit. USA společně s Velkou Británií (dále jen VB) vnímaly hrozbu tak, že Irák disponuje zbraněmi hromadného ničení, kdežto Francie a Německo nepovažovaly Husajnov režim za nějak nebezpečný. Zde však nastává zlom uvnitř české politiky. Zatímco prezident Václav Havel využil v pozici aktéra zahraniční politiky jisté nezávislosti tím, že otevřeně ve svém dopise Bushovi vyjádřil podporu americké akci proti Iráku, na druhé straně celá vláda tento prezidentův krok označila pouze za jeho osobní postoj. Rovněž i Václav Klaus zaujímal k celé situaci opačný postoj.

I přes veškeré neshody a dvojitý postoj Evropy vůči Irácké krizi, nedošlo k ohrožení vstupu České republiky do EU. Jediným státem, který zaujímal opačné stanovisko, byla Ruská federace, která rozšiřování NATO a EU dále na Východ chápala spíše jako ohrožení.

Nakonec se Evropská unie stala postupně největším obchodním partnerem a důležitým investorem ruské ekonomiky.

1. května 2004 došlo k dosažení největšího cíle české diplomacie a zahraniční politiky České republiky, která se stala členem Evropské unie.

RF (2000 – 2004)

Zvolení nového prezidenta Ruské federace Vladimíra Putina nastolilo v zemi nový směr jak v zahraniční, tak ve vnitřní politice Ruska. V roce 2000 byla přijata „*Nová koncepce zahraniční politiky, národně-bezpečnostní koncepce a nová*

vojenská doktrín,³³ čímž byla nastolena nová linie ruské zahraniční politiky.

Putin již od počátku svého funkčního období považoval za velmi důležité přestavění ruské domácí ekonomiky a uvědomění si, že chybí prostředky k tomu, aby Rusko zaujalo místo na světové politické scéně.

Začátek této etapy zahraničních vztahů se nese ve znamení kladných vztahů především se Západem, které se začal formovat po zvolení V. Putina a poté prohlubovat po 11. září 2001, kdy USA vyhlásila válku terorismu, jejímž velkým zastáncem byla i Putinova politika. Začaly se utužovat také vztahy s Čínou, Japonskem a zeměmi Jižní Afriky. Rusko se tímto svým přístupem začalo orientovat na více stran, začalo kombinovat tradiční orientaci na Evropu, ale i zároveň prohlubovat vztahy s Asií.

Na počátku 21. století Rusko odmítá jakékoliv imperiální ambice, ba naopak hájí demokratický systém mezinárodních vztahů, který je založený na respektování národních zájmů. Podařilo se též oživit ruskou ekonomiku a odolat různým „barevným“ revolucím sousedních zemí (např. Oranžová revoluce v roce 2004 na Ukrajině). Mimo jiné také Putin považoval „energetickou diplomacií“ za nový slibný směr vývoje mezinárodních vztahů Ruska.

„V únoru roku 2003 na oslavě 10. výročí založení Gazpromu Putin tuto společnost označil za nezbytný nástroj ekonomického a politického vlivu Ruska ve světě.“³⁴

Díky Putinovi a jeho nastolení nového směru zahraniční politiky Ruské federace bylo umožněno posílení postavení Ruska na světové scéně, a tím i možnost vystupovat jako politický suverén, jehož zahraničněpolitický kurz je nastaven v závislosti na ekonomických potřebách země. Politika se stala nezávislou a prosazovala zájmy jednotlivců. Prioritní oblastí zájmu ruské zahraniční politiky se stalo Společenství nezávislých států.

V roce 2002 při návštěvě ministra zahraničních věcí ČR Jana Kavana v Rusku, bylo vhodné označit česko-ruské vztahy jako nejlepší za posledních 10 let. Ani při vládě Jaromíra Špidly nedošlo k razantním změnám v česko–ruských vztazích, tj. pokračovala ve snaze rozvoje vzájemných ekonomických vztahů.

³³ Zdroj: <http://theses.cz/id/gr9xyr/120722-929453634.pdf>

³⁴ Řeč při příležitosti 10. výročí založení společnosti Gazprom, 17. února 2003.
Zdroj: www.gazprom.ru

Vzájemná schůzka obou prezidentů, českého Václava Klause a ruského Vladimíra Putina v roce 2003, byla vnímána jako přerušení „*trapného mlčení*“. Ani rok 2004, před těsným vstupem České republiky do EU, nepředstavoval ve vzájemných vztazích významný problém.

6.2 ČR, EU a její vztah k RF (změny, cíle a směřování zahr. politiky)

Vstup ČR do EU završilo snahy a splnilo hlavní cíle zahraniční politiky uplynulé dekády všech vlád České republiky.

Již v roce 2005 se ČR začala podílet na aktivitách EU v plné míře jako její členský stát.

Po vstupu České republiky do EU byla 4. července prezidentem jmenována nová vláda v čele se Stanislavem Grossem. Hlavními cíli zahraniční politiky nově zvolené vlády bylo posilování transatlantických vazeb. Prioritou byla především aktivní účast v Evropské unii a v Organizaci Severoatlantické smlouvy. Pro rok 2004 USA představovala hlavního garanta bezpečnosti pro Českou republiku. Nejdůležitějším krokem v česko-amerických vztazích byla úprava vízového režimu s USA.

Co se týče vývoje vztahů s RF po vstupu ČR do EU, po roce 2004 došlo k prohlubování vztahů, a zvýšený důraz byl kladen na ekonomickou spolupráci obou zemí. Ze strany České republiky také došlo k rozšíření podmínek „*Dohody o partnerství a spolupráci mezi EU a RF z roku 1997, kde cílem této dohody bylo zvýšení výhod ve vzájemném obchodě. Dále byla dokončena příprava o mezivládní dohody o hospodářské, průmyslové a vědeckotechnické spolupráci mezi RF a ČR, která zachová dosavadní principy vzájemně výhodné dvoustranné spolupráce s RF i po vstupu ČR do EU a vytváří předpoklad pro pokračování hospodářské spolupráce v rámci česko-ruské Mezivládní komise pro obchodně ekonomickou spolupráci (dále jen MVK).*“³⁵

Došlo také k výraznému vzrůstu dynamiky vývozu z ČR do RF a naopak, kdy Rusko představovalo jednu z nejvíce deficitních relací zahraničního obchodu ČR. Důležitým rysem česko-ruských ekonomických vztahů byla také orientace ČR na vztahy s hospodářsky silnými regiony RF.

³⁵ Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2004 – Bilaterální vztahy. Praha 2004: MZV ČR, s. 219 - 220.

V roce 2004 RF zaujímala 13. místo jako největší exportní destinace, 7. místo v nejvýznamnější zemi českého dovozu a v pořadí nejdůležitějších obchodních partnerů se RF zařadila na 9. místo.

Úspěšně pokračovala i jednání o vypořádání zbývajících částí zadluženosti SSSR vůči ČR, kdy „4. 3. 2003 byla podepsán Dodatek k Dohodě mezi Vládou ČR a Vládou Ruské federace o vypořádání zadluženosti bývalého SSSR vůči ČR.“³⁶

I rok 2005 přinesl intenzifikaci vzájemných česko-ruských vztahů, a to hlavně v obchodně-ekonomické oblasti. ČR i nadále zdůrazňovala význam rozvoje přímé hospodářské spolupráce s vybranými regiony Ruské federace a zapojovala se aktivně do jednání s RF a do hledání řešení společných problémů v rámci vztahů Ruské federace s EU, a také vyjadřovala zájem na vstupu RF do WTO. Významnou dohodou pro rok 2005 byla „Dohoda o hospodářské, průmyslové a vědeckotechnické spolupráci mezi vládou ČR a vládou RF, podepsána v Moskvě 26. 5. 2005.“³⁷

Téhož roku byl i značný přetrvávající růst zájmu českých firem o ruský trh.

I nadále Rusko patří mezi nejvýznamnější obchodní partnery pro Českou republiku a současně se stalo 2. největším dovozním partnerem. Mezníkem ve vzájemných bilaterálních česko-ruských vztazích byl teroristický útok v druhé polovině roku 2004 na základní školu v severoosetském Beslanu, kdy Česká republika nabídla pomoc obětem útoku, kterou Rusko přijalo. Širší pozornost byla však věnována reakci ruského prezidenta

V. Putina, který vyvolal, především v Evropě a ve Spojených státech, obavu z narušení demokratického vývoje ruských institucí a společnosti. Načež západní velmoci reagovali tzv. Dopisem sta, který vyzýval ke změně přístupu k Rusku. Bylo zde kritizováno potlačování svobody tisku, pronásledování politické opozice a vyhrožování. „V. Klaus se k tomuto vyjádřil s tím, že sice souhlasí s tezí o křehkosti a nevyzrálosti ruských demokratických institucí, nicméně si nemyslí, že by Rusko pod Putinem směřovalo zpět k diktatuře.“³⁸

Celkově lze říci, že za Grossovy vlády se česko-ruské vztahy neposouvaly žádným směrem, jak tomu bylo zvykem u předešlých sociálnědemokratických vlád. Spíše se rozvíjely vztahy ekonomické, nežli politické. Po necelém roce byl S. Gross

³⁶ Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2004 – Bilaterální vztahy. Praha 2004: MZV ČR, s. 221.

³⁷ Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2005 – Bilaterální vztahy. Praha 2004: MZV ČR, s. 240.

³⁸ Zahraniční politika ČR- Data, č. 9. Praha 2004: MZV ČR, s. 7.

vystřídán novým předsedou vlády Jiřím Paroubkem.

Euroatlantická orientace měla být základem zahraniční politiky nové vlády Paroubka, ale i nadále měla být plně rozvíjena spolupráce s Ruskou federací.

Diplomatickým vrcholem česko-ruských vztahů byla návštěva ruského prezidenta V. Putina v Praze v roce 2006. Tématem setkání obou prezidentů byl rozvoj vzájemné obchodní spolupráce a především úprava smluvní základny dodávek energetických surovin, jelikož v roce 2013 mají vypršet smluvní garance na dodávky ruského plynu do ČR.

Osmileté vládnutí sociální demokracie, které se obecně vyznačovalo snahou o prohlubování vztahů s Ruskem a využíváním východního trhu, bylo ukončeno podanou demisí vlády J. Paroubka po parlamentních volbách v roce 2006.

Nová vláda s Mirkem Topolánkem pokračovala tradičně v participaci ČR v bezpečnostních a nadnárodních strukturách NATO a EU. Právě ve vztahu k Evropské unii se vláda chtěla soustředit na přípravu plánovaného předsednictví ČR v Radě EU, a tím i na určování hlavních priorit zahraniční politiky. Ve svém programovém prohlášení se vláda zavázala ke snaze dodržování určitého standardu demokracie a prosazování lidských práv, jež budou zahrnuty do základních východisek společné zahraniční politiky EU.

Významnou roli v česko-ruských vztazích v roce 2007 hrálo umístění prvků amerického systému ABM (výstavba americké protiraketové obrany). Proti této výstavbě ostře vystoupilo Rusko.

Samozřejmě ne jenom na mezinárodní scéně, ale také na vnitropolitické scéně, docházelo k odlišným názorům na výstavbu protiraketové základny na území ČR.

ODS a KDU-ČSL podporovaly umístění základny na území ČR, jelikož byly přesvědčeny o zvýšení bezpečnosti nejen České republiky, ale i celé Evropy. Na druhé straně však ČSSD a KSČM byly zásadně proti výstavbě základny na území ČR. V lednu v roce 2004 americká strana informovala českou vládu o svém rozhodnutí začít vyjednávat o umístění radaru na území ČR, načež tehdejší předseda vlády M. Topolánek reagoval s vyjádřením, že výstavba radaru je v zájmu ČR, čímž byl nastartován vyjednávací proces o jeho výstavbě, který pokračoval i v roce 2008.

Tento moment v česko-amerických vztazích značně ovlivnil vztahy česko-ruské. Na jedné straně docházelo k růstu vzájemného obchodu, na druhé straně, hlavně politické, však k postupnému ochlazení vzájemných vztahů a do jisté míry

se tak plnila slova bývalého předsedy vlády M. Zemana o oddělení „*byznysu od politiky*“.

Odmítavý postoj Ruska k radaru, označil tehdejší ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg „*za obvyklé ruské stanovisko*“, které má směřovat k přesvědčení ruské strany, že tento radar není postaven proti nim.

Vrcholem negativního postoje Ruska vůči radaru, byl proslov prezidenta RF V. Putina.

Prohlásil že „*Rozšiřování prvků systému ABM do střední Evropy by vedlo k silnému znepokojení Ruska a k dalším nevyhnutelným závodům ve zbrojení. Vyjádřil přesvědčení o zbytečnosti takového systému a také o nesmyslnosti dalšího rozšiřování NATO jako prostředku posilování světové bezpečnosti.*“³⁹

Aby byl tento proces pro Rusko přijatelnější, snažilo se o zapojení do této akce tím, že nabídlo své základny v Ázerbájdžánu i na území samotného Ruska, což ale ČR i USA odmítly. Na konci roku 2007 se vyjádřila česká vláda, že veškeré další kroky ohledně radaru budou vždy konzultovány s Ruskou federací. Také představitelé aliančních zemí vyjádřili svůj závěr, že propojí raketové systémy USA, NATO i Ruska.

Již v polovině roku 2008 zasáhl do vzájemných česko-ruských vztahů spor mezi Ruskem a Gruzii. Tento spor spočíval v tom, že v dubnu roku 2008 se Rusko pokoušelo o navázání hlubších vztahů s provinciemi Jižní Osetii a Abcházíí, kdy na stranu gruzínské vlády se postavilo NATO, včetně České republiky.

Rusko okamžitě zareagovalo na prohlášení Aliance, že se Gruzie stane jednou jejím členem. Spor mezi Ruskem a Gruzii vyvrcholil v srpnu 2008, kdy gruzínské jednotky zaútočili na Jižní Osetii, na jejíž stranu se postavilo Rusko, které následně vstoupilo na území Gruzie a vynutilo si zastavení bojů.

„*Na tento krok ministr zahraničních věcí České republiky K. Schwarzenberg reagoval negativně a označil to za porušení mezinárodního práva.*“⁴⁰

I přes negativistické postoje K. Schwarzenberga vůči Ruské federaci a téměř naprostého ochladnutí vzájemných politických vztahů mezi ČR a RF, je

³⁹ Putin's Speech at the 43 rd Munich Conference on Security Policy, 10. 2. 2007.

on-line:

http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2007=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=179&

⁴⁰ Více In.: Zdroj: <http://respekt.ihned.cz/c1-36362230-ruska-invaze-je-zlom>

na úrovni ekonomické Rusko stále klíčovým obchodním partnerem pro Českou republiku jak pro rok 2009, tak i pro rok 2010.

6.3 Rusko a jeho vliv v Evropě v 21. století

Možno říci, že hlavním nástrojem zahraniční politiky Ruska v 21. století se stal obrovský gigant a klíčový hráč ruské politiky – Gazprom. Gazprom je klíčovým nástrojem ruských snah ve vztahu k zemím Evropské unie.

„Rusko je Gazprom, Gazprom je Rusko“. Chce-li být Evropa v budoucnu schopna efektivního nátlaku na Rusko, musí se nejprve zbavit závislosti na jeho surovinách.“⁴¹

V roce 2003 byla podepsána deklarace o vytvoření strategického partnerství a byly utvořeny tzv. společné oblasti, v nichž budou probíhat jednání a spolupráce mezi EU a RF: prostor hospodářské spolupráce, prostor svobody a vnitřní bezpečnosti, věda, vzdělání a kultura.

Centrem zájmu ruské zahraniční politiky se díky své velikosti, poloze a početným tranzitním potrubním trasám stala Ukrajina. Zde však po prezidentských volbách v roce 2004 prohrál ruský favorit Viktor Jankovič a do prezidentského postu nastoupil Viktor Juščenko. Čímž následně ruská média vinila z revolucí zahraniční nevládní organizace, kterým následně zakázala působení na území Ruské federace.

Diskutovaným tématem na mezinárodní scéně bylo umístění protiraketových základů na území České republiky a Polska, proti kterému ostře Rusko vystupovalo. Jak již reagoval tehdejší ministr zahraničních věcí RF Lavrov

„Nevidíme žádné objektivní důvody k rozmístování těchto prvků v Evropě a hrozby ze Severní Koreje a Íránu nepovažujeme za dostatečné k tak radikálním změnám strategické stability.“⁴²

Hlavním zájmem Ruské federace ve vztahu k EU, bylo především uvolnění vízového režimu, a co se týče jednotlivých členských států EU, jejich vztah s Ruskem byl založen na energetické spolupráci.

⁴¹ Zdroj: <http://www.onwar.eu/2011/09/07/transformujici-se-rusko-a-jeho-pozice-v-globalnim-usporadani/>

⁴² Cit. In.: Russia's Ivanov Slams U.S. Missile Shield Plans in Europe, RIAN, 9. února 2007.

Mezi strategické partnery Ruska byly možné řadit Itálii, Francii, Německo a Španělsko. Dobré rusko-italské vztahy byly založeny na tzv. Prodiho plánu z roku 2000 o dovozu ruského plynu. Důležitá italská společnost „ENI“ je významným strategickým partnerem ruského Gazpromu, přičemž v roce 2006 se Itálie stala 3. největším obchodním partnerem pro Rusko.

Ohledně vztahů s Německem, či Francií, se dokonce hovořilo o vytvoření neformální osy Paříž-Berlín-Moskva. Francie hraje důležitou roli v obchodních vztazích mezi zeměmi a je důležitým investorem na ruském trhu. Gazprom v roce 2008 podepsal rozvojovou strategii do roku 2013 s francouzským „Gaz de France Suez“.

Na vysoké úrovni jsou také vztahy s Německem, kde v roce 2000 vznikla speciální skupina pro strategické otázky rusko-německé kooperace v záležitostech ekonomických a finančních. Také německá společnost „E. ON Ruhrgas“ uzavřela s ruským Gazpromem smlouvu až do roku 2030 na roční dodávky plynu.

Rusko si ještě před východním rozšířením EU vybudovalo značně dobré vztahy ze zeměmi západní Evropy, přičemž významnou roli sehrály hlavně ekonomické vztahy v energetické oblasti.

Bohužel však vnitropolitický vývoj Ruska, především nedodržování lidských práv v souvislosti s politickými vraždami, začal znepokojovat některé západní státy, jako např. Velkou Británii, která projevovala značný zájem o ruský plyn v souvislosti s připravovaným projektem Nord Stream.

Ruská zahraniční politika vůči střední Evropě spočívala v expanzi ruských energetických společností, a to zejména do Polska, Slovenska, či Maďarska.

V roce 2008 po prezidentských volbách byl V. Putin vystřídán nově zvoleným prezidentem D. Medveděvem. Tím byla přijata nová koncepce zahraniční politiky Ruska, která navazovala na již přijatou koncepci Putinem v roce 2000. V nové koncepci bylo zmíněno, že Rusko je mnohem jistější svým postavením na mezinárodní scéně a našlo ustálenější koncepci zahraničněpolitické orientace, které odpovídá první odstavce *„Vývoj v oblasti mezinárodních vztahů na počátku 21. století a posilování Ruska vyžadují přehodnocení priorit ruské zahraniční politiky s přihlédnutím k posílení úlohy v mezinárodních záležitostech. Moderní svět prochází zásadními a dynamickými změnami, které mají hluboký dopad na zájmy RF a jejich občanů. Nové Rusko, založené na pevném základě svých národních zájmů nyní*

*získalo plnohodnotnou roli v mezinárodních záležitostech.*⁴³

6. 4 Současné vztahy ČR a RF

Vzájemné vztahy ČR a RF za poslední 2 roky byly podporovány zejména ze strany prezidenta ČR Václava Klause, jehož kladný postoj vůči Rusku byl zcela v rozporu s postojem vlády ČR, která se spíše stavěla vůči ruské politice negativně a zaujímal kritičtější postoj. Významným aktérem zahraniční politiky České republiky vůči Ruské federaci je český velvyslanec Petr Kolář (od 1. 1. 2013 již nově zvolený Martin Klučar). Díky Klausovy neochotě vyjádřit se k situaci v Rusku po parlamentních volbách v roce 2011 se Česká republika dostala do pozice nekritického partnera Ruska, což bylo v rozporu s dlouhodobou politikou, která česká diplomacie vedla.

6. 4. 1 Vztahy ČR a RF v energetické oblasti

Současné vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací jsou zejména založeny na energetických vztazích, jelikož ČR, potažmo i celá Evropská unie, jsou závislé na dovozu ropy a zemního plynu z Ruska.

Tato závislost se odrazila v řešení sporu o ceny zemního plynu mezi Ruskem a Ukrajinou z roku 2009, kdy Česká republika předsedala Radě EU a musela řešit tento spor, neboť většina evropských zemí se téměř na tři týdny ocitla bez dodávek zemního plynu.

ČR dováží z Ruska 71 % ropy, která je přepravována ropovodem Družba a o její distribuci vyjednává se státní společností Transněft. Alternativu dodávky ropy představuje ropovod Ingolstadt-Kralupy-Litvínov (dále jen IKL). Roční kapacita ropovodu Družba činí „9 milionů tun ropy ročně.“⁴⁴

V roce 1998 byla uzavřena dohoda mezi akciovými společnostmi „Transgas“ a „Gazexport“ na dodávku ruského plynu na období 15 let, přičemž v roce 2006 byla tato smlouva prodloužena společností „RWE Transgas“ až do roku 2035. ČR je na dovozu zemního plynu z plynovodů Sojuz a Bratrství závislá ze 75 %. Díky smlouvě, kterou ČR již v roce 1997 uzavřela s Norskem na dodávky

⁴³ Zdroj: <http://theses.cz/id/gr9xyr/120722-929453634.pdf> , s. 29.

⁴⁴ Zdroj: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=415>

zemního plynu až do roku 2017, se snížila její 100 % závislost za dodávkách z Ruska.

Hlavními cíli v energetických vztazích České republiky a Ruské federace je snaha ruské společnosti Gazprom získat kontrolu nad energetickým trhem ČR a dále úsilí ruské společnosti „Lukoil“ získat podíl v České rafinérské, a.s., která je největším zpracovatelem ropy a výrobcem ropných produktů v ČR.

Snahy ze strany České republiky jsou v zajištění stabilního dovozu nerostných surovin a získat alternativu k dodávkám ruského zemního plynu a ropy. A proto i Evropská unie hraje klíčovou úlohu ve snížení závislosti ČR na ruských dodávkách.

Ke snížení energetické závislosti nejen České republiky, ale i ostatních členských států EU, měl (má) přispět projekt výstavby plynovodu Nabucco, který by přiváděl z kaspických a středoasijských nalezišť plyn do střední Evropy, aniž by procházel ruským územím. Bohužel však v současnosti je výstavba tohoto projektu velmi komplikovaná a nejasná.

6. 4. 2 Mezinárodní dohody mezi ČR a RF za poslední období

Jednou z nejvýznamnějších dohod mezi oběma státy byla „*Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o hospodářské, průmyslové a vědeckotechnické spolupráci, jež vešla v platnost v roce 2009.*“⁴⁵ V této smlouvě se Smluvné strany dohodly spolupracovat zejména v oblastech lehkého, leteckého, plynárenského a chemického průmyslu, v oblasti energetiky, zdravotnictví, ve výrobě průmyslových zařízení, či ochraně životního prostředí.

Na základě této smlouvy byla také zřízena Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci, mezi jejíž hlavní úkoly patří posuzování stavu hospodářské spolupráce, vypracování návrhů, napomáhání vytváření podmínek pro finanční, či průmyslovou spolupráci, napomáhání při rozvoji infrastruktury atd. Tato Dohoda byla založena na dobu neurčitou a každá ze Smluvních stran může tuto Dohodu písemně vypovědět.

⁴⁵ Zdroj: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2009&typeLaw=mezinarodni_smlouva&what=Rok&stranka=4

V platnost v roce 2009 také vyšel „*Protokol ke Smlouvě mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmu a z majetku.*“⁴⁶

V roce 2012 vyšel v platnost „*Protokol o provedení změn v Dohodě mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o organizaci oprav vrtulníků typu Mi-24 (Mi-35), Mi-171Š (Mi-8, Mi-17) a jejich modernizaci na území České republiky z 27. dubna 2007.*“⁴⁷

V tomto protokolu došlo k doplnění některých článků Dohody, např. zmocněné orgány napomáhají spolupráci zmocněných organizací v zájmu třetích stran, dále používání veškerých náhradních dílů, vybavení, materiálů musí být v souladu s podmínkami uvedenými v certifikátu atd.

Poslední dohodu, kterou země uzavřely a která vyšla v platnost 13. 3. 2013, je „*Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem spravedlnosti České republiky a Ministerstvem spravedlnosti Ruské federace.*“⁴⁸ Podstatou této Dohody má být zlepšení komunikace mezi oběma úřady v přeshraničních případech a zajistit výměnu zkušeností zástupců úřadů obou zemí a přispět k jejich profesnímu vzdělání.

6. 4. 3 Vývoj česko-ruského zahraničního obchodu

Rusko od roku 1989 bylo významným obchodním partnerem pro Českou republiku, bohužel však postupem času tento trend již od počátku 90. let mírně klesá. Česká republika má s Ruskem deficitní obchodování, přičemž tento deficit je generován zejména v oblasti minerálních paliv a maziv.

Co se týče hlavních exportních a importních surovin, které se vyváží a dováží do České republiky, a naopak do Ruské federace, mezi hlavní položky českého vývozu patří stroje a přepravní zařízení (67, 7 %) ⁴⁹ a mezi hlavní položku

⁴⁶ Zdroj: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2009&typeLaw=mezinarodni_smlouva&what=Rok&stranka=3

⁴⁷ Sbirka mezinárodních smluv č. 52/ 2012, Částka 27, s. 1129.

Zdroj: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2012&typeLaw=mezinarodni_smlouva&what=Rok&stranka=3

⁴⁸ Zdroj: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/smlouvy/index.html

⁴⁹ Zdroj: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/interaktivni-exportni-profil-prioritnich-ze-mi-ruska-federace-19841.html#!&chapter=2>

českého dovozu patří palivoenergetické suroviny (78 %).⁵⁰

ČR patří mezi aktivní obchodní partnery Ruské federace. Z hlediska vzájemné výměny služeb mají dlouhodobě největší význam služby spojené s cestovním a ruchem a dopravními službami.

Velmi významná v hospodářské spolupráci je spolupráce RF s ČR v oblasti jaderné energetiky (dále jen JE), do jejíž činnosti je zahrnuta Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci. V říjnu roku 2011 byla v průběhu návštěvy ruského prezidenta D. Medvěděva v České republice podepsána dvoustranná česko-ruská „*Společná deklarace o partnerství pro modernizaci*“,⁵¹ která v sobě zahrnuje podporu konkurenceschopnosti ekonomik obou zemí a vytváří příznivé podmínky pro rozšíření spolupráce českých a ruských podnikatelů a realizaci společných modernizačních projektů.

V oblasti atomové energetiky byla v říjnu roku 2011 uzavřena spolupráce mezi dceřinou společností státní federální atomové agentury pro atomovou energii „*Rosatom*“, „*Atomstrojexport*“ a patnácti českými firmami v oblasti jaderného strojírenství.

Téhož roku také konsorciu české firmy „*Škoda JS*“ s ruskými společnostmi „*Gidropress*“ a „*Atomstrojexport*“ z konsorcia „*Rosatom*“ (dále jen rusko – české konsorciu MIR. 1200) projevíly zájem o dostavbu dvou bloků JE Temelín, kdy výsledky tendru mají být známy až koncem roku 2013.

Současnou prioritou zahraničního obchodu česko-ruských vztahů je zejména exportní strategie, kterou v březnu roku 2012 schválila vláda ČR na období 2012 – 2020, kdy Ruská federace byla definována jako prioritní zemí našich exportních zájmů. V roce 2012 se zahraniční obchod ČR-RF i nadále vyvíjel velmi dynamicky, a překvapující je, že hlavním tahounem růstu obrátu byl český export, který se meziročně zvýšil z „92, 6 na 120, 5 mld. Kč a dovoz z Ruska vzrostl ze 143 na 155, 3 mld. Kč“.⁵²

Tyto údaje naznačují, že význam ruského trhu pro české exportéry stále

⁵⁰ Zdroj: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/interaktivni-exportni-profil-prioritnich-ze-mi-ruska-federace-19841.html#!&chapter=2>

⁵¹ Zdroj: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-s-polecna-deklarace-o-partnerstvi-pro-modernizaci-17465.html>

Celé znění deklarace in: http://www.businessinfo.cz/app/content/files/archiv/zahranicni-obchod/Rusko_deklarace_modernizace_120711.pdf

⁵² Zdroj: http://www.mzv.cz/moscow/cz/obchod_a_ekonomika/aktuality_oeu/zahranicni_obchod_cr_rf_v_roce_2012.html

roste a patří ke klíčovým trhům zemí eurozóny. RF se z hlediska dosaženého objemu obchodního obratu v roce 2012 posunula ze 6. na 5. příčku. Růst podílu vývozu do RF na celkovém českém vývozu také utvrzuje v tom, že se jedná o rozhodující položku hrubého domácího produktu (dále jen HDP), načež v roce 2012 došlo k nárůstu z 3,2 % na 3,9 %.⁵³

Klíčovými artikly ruského vývozu se staly energetické suroviny, zejména ropa, zemní plyn, železo a ocel. Dodávky ropy z RF do ČR vzrostly o 29,3 %, což bylo způsobeno pokračujícím růstem cen ropy. Dodávky zemního plynu poklesly o 22,2 %.⁵⁴

Nejúspěšnější produkcí českého vývozu v posledních letech se stala produkce automobilová.

Dynamika importu souvisí s pohybem cen ropy a zemního plynu. Rostoucí vývoz do RF táhne vývoz ČR, ale také ukazuje potenciál ruského trhu, na němž se stále více českých firem úspěšně orientuje, a proto je i zřejmé, že pokud mají být české firmy na ruském trhu úspěšné, je nutné pokračovat v politice podpory exportních aktivit v RF včetně ostatních prioritních zemí.

53

Zdroj:http://www.mzv.cz/moscow/cz/obchod_a_ekonomika/aktuality_oeu/zahranicni_obchod_cr_rf_v_roce_2012.html

54

Zdroj:http://www.mzv.cz/moscow/cz/obchod_a_ekonomika/aktuality_oeu/zahranicni_obchod_cr_rf_v_roce_2012.html

Obrázek č. 1: Meziroční dynamika zahraničního obchodu ČR s RF v roce 2012 – jednotlivě po měsících.⁵⁵

Období	Export ČR	Import ČR	Obrat
1/2012	57 %	23, 6 %	33, 8 %
1- 2/2012	57, 3 %	6, 2 %	21, 8 %
1- 3/2012	49, 7 %	6, 5 %	20, 9 %
1- 4/2012	49, 3 %	10, 3 %	23, 2 %
1- 5/2012	52, 4 %	10, 2 %	24, 3 %
1- 6/2012	48 %	4, 9 %	19, 6 %
1- 7/2012	45, 9 %	3, 3 %	18 %
1- 8/2012	43, 2 %	1, 6 %	16, 1 %
1- 9/2012	38, 5 %	4, 8 %	17, 1 %
1- 10/2012	38, 3 %	11, 5 %	21, 7 %
1- 11/2012	34, 9 %	12, 5 %	21, 3 %
1- 12/2012	30, 1 %	8, 6 %	17, 1 %

Zdroj:http://www.mzv.cz/moscow/cz/obchod_a_ekonomika/aktuality_oeu/zahranicni_obchod_cr_rf_v_roce_2012.html

6. 4. 4 Vize budoucnosti vzájemných vztahů ČR-RF

Budoucí vývoj česko-ruských vztahů bude záviset na mnoha faktorech. Je zřejmé, že vývoj zahraničního obchodu mezi oběma státy bude i nadále růst, včetně ekonomických a obchodních vztahů zemí.

Do značné míry je možno tento fakt utvrdit tím, že i nadále bude Česká republika závislá na dovozu energetických surovin z Ruské federace, čemuž i odpovídá zájem česko-ruského konsorcia MIR.1200 o dostavbu dvou bloků JE Temelín.

I přesto, že ruská strana utvrzuje českou stranu, že naopak dojde ke snížení závislosti tím, že budou použity technologie s nimiž mají čeští pracovníci zkušenosti, je zde jistá obava. Podle mého názoru by česko-ruská spolupráce pouze

⁵⁵

Zdroj:http://www.mzv.cz/moscow/cz/obchod_a_ekonomika/aktuality_oeu/zahranicni_obchod_cr_rf_v_roce_2012.html

přispěla k prohlubování vzájemných vztahů mezi oběma státy, neboť v současné době je z mého hlediska spíše profitující pro české obchodníky ruský trh, nežli orientace za západní ekonomiky, které se v současné době čím dále, tím více potýkají s obrovskou ekonomickou krizí (viz. Řecko, či Kypr). I přes veškeré snahy ze strany vlády ČR o zapojení se do západoevropských ekonomických struktur si myslím, že by bylo mnohem výhodnější zaměřit se na východní trhy, které do budoucna mohou nabídnout daleko přijatelnější podmínky pro české podniky a podnikatele.

Stejně tak, jako je v blízké době nereálná dostavba projektu plynovodu Nabucco, který by snížil energetickou závislost nejen České republiky, ale i ostatních evropských zemí, na Rusku, je nereálná myšlenka vymanění se z ruského područí.

Tudíž je nezbytné v česko-ruských vztazích hledat pozitivní momenty, z nichž lze těžit, a nikoli se ohlížet za historii, která natolik zatěžuje vývoj vzájemných vztahů obou zemí, že jakákoli větší aktivita, či snaha ze strany Ruska o prohloubení spolupráce nebo navázání bližších vztahů s Českou republikou, vyvolává na české straně obavy.

Proto je nezbytné stavět se k Ruské federaci jako k suverénnímu a demokratickému státu, který by do budoucna mohl přispět k lepšímu ekonomickému vývoji České republiky.

Co se týče úrovně politických vztahů ČR a RF v posledních letech spíše docházelo k ochladnutí, což se ale, po letošních prezidentských volbách, v nichž vyhrál Miloš Zeman a vystřídal Václava Klause, změnil.

Myslím si, že velmi příznačným by bylo, kdyby se Ruská federace více zapojovala do aktivit Evropské unie a navázala sni bližší vztahy. Což ale z jedné strany, ze strany Ruska může být výhodným, jelikož by se tím dostalo blíže do centra dění v Evropě a mohlo by tak navázat diplomatické vztahy s ostatními zeměmi EU, a tím i proniknout hlouběji na evropský trh.

Na druhou stranu by se EU sice dostala blíže do východní Evropy, však s Ruskem by tu opět mohla narazit na problém, že by tyto snahy mohlo chápat jako ohrožení, jak již tomu bylo při východním rozšiřování např. NATO.

Proto by si Ruská federace měla položit otázku, zda chce být otevřenou zemí pro Západ a evropské země, nebo chce pokračovat po stopách bývalého SSSR, který se uzavřel vůči všem a byl „pánem ve svém vlastním světě“ plného korupce a úplatků. Samozřejmě, že nelze porovnávat současnou Ruskou federaci a bývalý

SSSR, bohužel se však vyskytují taková přesvědčení, která utvrzují k tomu, že současné Rusko nemá svou politikou a svým přístupem k veřejnosti daleko k praktikám, jež se používaly za bývalého SSSR.

Otázkou pro budoucí vývoj česko-ruských vztahů, zda se má Česká republika orientovat spíše na Východ a čelit obavám z ruského impéria, nebo i nadále pokračovat v prozápadní politice, zapojovat se do aktivit Evropské unie a podporovat svou orientaci spíše na Západ. Podlé mého názoru bychom si měli uvědomit, že Česká republika je v podstatě malým aktérem na mezinárodní scéně, a že není třeba se neustále porovnávat se západními zeměmi a jejich ekonomikami a pokoušet se o to „být jako oni“. Je nezbytné si přiznat, že zřejmě nikdy nedosáhneme takové vysoké úrovně, jako např. Německo, či Francie, a proto se spokojit s tím, kde jsme a jak si stojíme a raději se zaměřit na hledání nových alternativ možná právě na Východě, který by měl do budoucna představovat „jádro“ veškerého dění.

7. Závěr

K závěru lze vyvodit cíl této bakalářské práce, jež byl nástin vývoje česko-ruských vztahů a dále porovnání vývoje vztahů obou zemí před a po roce 1989 a faktory, které tento vývoj nejvíce ovlivnily.

V průběhu celého 20. století bylo ČSR hluboce navázáno na veškeré kroky a veškerá rozhodnutí SSSR. V první polovině 20. století docházelo v budování čs. – sovětských vztahů, jež započalo během 20. let, kdy oba státy zaujaly negativní postoj vůči Francii, a nadále v roce 1935 podepsaný bilaterální pakt mezi ČSR, SSSR a Francií, jež utužil vztahy mezi ČSR a SSSR. Zejména podepsaná Mnichovská dohoda v roce 1938 a následná německá okupace českého území daly podnět k vytvoření hlubších vzájemných čs. – sovětských vztahů.

Celá 30. a 40. léta se nesla ve znamení velmi blízkých vztahů mezi oběma státy, což nasvědčuje i tomu, že SSSR bránil Československo během období německé okupace a poskytovalo svou pomoc, i přes počáteční nezáměr ze strany Stalina a neustále upozorňovalo čs. vládu před hrozi diktaturou Hitlera. Čs.–sovětská smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci, která byla podepsaná 19. prosince 1943 zpečetila přátelství obou států na několik let dopředu.

Drobným mezníkem ve vývoji čs. – sovětských vztahů v první polovině 20. let, byl spor o připojení Podkarpatské Rusi, kdy představitelé obou vlád byly odlišného názoru na její připojení. Nakonec se vše vyřešilo návštěvou čs. prezidenta E. Beneše v Moskvě a sestavením nové poválečné vlády obnoveného Československa.

Počátkem 50. let 20. století se značně začaly projevat neshody v politice a jejího chápání mezi oběma státy. Neshody se projevovaly zejména v oblasti hospodářské a obchodní, kdy byla přijímána různá opatření ze strany čs. vlády, která pouze utápěla ekonomické postavení ČSR a zhoršovala i hospodářství. Těž z politického hlediska se začaly projevat první nepokoje jak v Česku, tak na Slovensku, což vyvrcholilo parlamentními volbami v roce 1948, definitivním vítězstvím KSČ a nastolením komunistické diktatury v zemi.

Až do roku 1953 po smrti J. V. Stalina lidé žili v neustálém strachu o svůj život a svou rodinu, jelikož toto období bylo doprovázeno různými politickými čistkami a většina lidí, která vystupovala proti režimu, byla okamžitě poslána

do pracovních táborů na Sibiři, které byly v té době známé pod názvem „gulag“.

Situace nabrala opačného směru po roce 1968, kdy se naprosto změnil doposud kladný vztah k Rusku, až na úplnou nenávist ze strany čs. lidu. Vše vypuklo vydáním Akčního programu KSČ, jež měl zajišťovat základní práva a svobody čs. národa, načež okamžitě reagovala Moskva, která tento krok čs. vlády chápala spíše jako pokus o puč, a posléze nařídila invazi na území ČSSR, kterou vysvětlovala pouze jako nezbytné opatření před hrozcí kontrarevolucí v zemi.

Tímto krokem se ČSSR stala naprostým „poskokem“ SSSR a vše bylo mezinárodně ztvrzeno v roce 1970 podepsáním Bilaterální smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Tehdejší prezident ČSSR Gustáv Husák úzce spolupracoval s Moskvou a společně s čs. vládou jí byly zcela podřízeny. Dominantní postavení SSSR se projevilo zejména v oblasti hospodářské a oblasti ozbrojených sil.

Až do roku 1989 lze toto období pojmenovat za úplnou podřízenost čs. vlády Moskvě. Prvním a velmi významným krokem, který směřoval proti komunistické diktatuře, bylo podepsání Charty 77.

V ní signatáři požadovali dodržování lidských a občanských práv všech občanů čs. národa. A samozřejmě následná Sametová revoluce, která po dlouhých letech umožnila svrnutí komunistické vlády v Československu.

Pomalou se rozpadající komunistické systémy ve všech satelitech SSSR daly podnět k samotnému zániku sovětského impéria, který ukončil svou existenci v roce 1991. Hlavním představitelem, a dodnes na Západě obdivovaným politikem, který napomohl rozpadu SSSR byl M. Gorbačov, který se snažil o nastolení demokratického systému v Rusku, bohužel, či naopak naštěstí, tento jeho pokus v podstatě zapříčinil pád SSSR.

Devadesátými léty byla nastartována spíše politika odklonění se od Ruska a soustředění české diplomacie na Západ. Po vzniku samostatné České republiky a po rozpadu Československa v roce 1993 byla přijata zcela nová koncepce zahraniční politiky České republiky na celá 90. léta, jež spočívala v začleňování státu do západních struktur, organizací jako byly např. NATO, a zejména ve snaze vstoupit do Evropské unie, což se České republice podařilo až v roce 2004.

Na druhé straně se i Rusko pokusilo o začlenění do evropských struktur a o navázání bližších vztahů se Západem, především s USA.

Co se týče vzájemných vztahů mezi oběma státy, první diplomatické styky byly navázány v roce 1993 a to podepsáním Smlouvy o přátelských vztazích

a spolupráci. Během celých 90. let se politické vztahy spíše ochlazovaly, což bylo způsobeno postupným rozšiřováním NATO na Východ, kdy tento krok Rusko opět chápalo jako útočnou akci. Kdežto hospodářská a obchodní spolupráce nabývala na významu, neboť jak Česká republika, tak i celá Evropa byla, a neustále je, závislá na dovozu energetických surovin z RF.

21. století poté představuje období prohlubování vztahů česko-ruských, a zejména po roce 2004 došlo k zlepšení vztahů ekonomických, kdy země uzavřely několik smluv a dohod, jež ztvrdí partnerství obou států v oblasti obchodně-ekonomické. Nejdůležitější z dohod je Dohoda o hospodářské, průmyslové a vědeckotechnické spolupráci mezi vládou ČR a vládou RF, podepsána v Moskvě v roce 2009.

Ohledně současného a budoucího vývoje vzájemných česko-ruských vztahů lze říci, že budou-li se i nadále prohlubovat obchodní vztahy mezi oběma zeměmi, a tím se i nabízet nové možnosti na ruském trhu, bylo by zcela logické dále pokračovat ve spolupráci s RF a čerpat ze vzájemně výhodné obchodní spolupráce.

Tudíž k porovnání vývoje vztahů před rokem 1989 a nyní, je možné povšimnout si jednoho, a to zejména, že současné vztahy jsou velmi pozitivní a směřují k dalšímu prohlubování vzájemné spolupráce.

Je ale nutné si uvědomit, že i přes některé obavy, které ČR může mít z utužujících se vztahů s RF, které by odpovídaly těm, jež měla ČSR s SSSR, se jedná o vztah se suverénním a „demokratickým“ státem, jehož hlavním cílem je navázat dobré a vzájemně výhodné obchodní styky s ČR, i přesto, že potřebuje pocítovat určité dominantní postavení, které však bohužel v současnosti Rusko má, berouc na vědomí dodávky energetických surovin do Evropy a následná závislost na těchto dodávkách.

Proto současný vývoj vztahů česko-ruských je zapotřebí chápat, jako možnost a východisko pro rozvoj české ekonomiky, jejichž šance představuje právě proniknutí na východní trh a navázání dobrých obchodních vztahů s Ruskem.

8. Резюме

Целью моей бакалаврской работы было сравнение развития взаимных чешско-русских отношений до 1989 года и после и описание главных факторов, которые повлияли на развитие этих отношений.

В первой половине 20-ого века были установлены первые отношения, благодаря негативному отношению к Франции, которые в дальнейшем развивались в следствии заключённого договора между ЧСР, Францией и СССР.

В 30-ых и 40-ых гг. начались развиваться очень близкие отношения между государствами, что прежде всего из-за Мюнхеского соглашения, подписанного в 1938 г. и в следствии немецкой оккупации был подписан в 1943 г. Советско-чехословацкий договор о сотрудничестве, взаимной помощи и послевоенном сотрудничестве.

В начале 50-ых годов начали проявляться различия в понимании политики обоих государств. Разногласия были замечены в торгово-экономической области, когда правительство принимало разные мероприятия, в следствии которых началось ухудшение экономического положения Чехословакии. Кроме того и с политической точки зрения стали проявляться первые беспорядки как в Чехии, так и в Словакии, совершение которых вызвало к парламентским выборам в 1948 году, к окончательной победе Коммунистической партии и к установлению коммунистической диктатуры в стране.

Вплоть до 1953 года а после смерти Сталина, люди жили в постоянном страхе за свою жизнь и свою семью, так как этот период сопровождался различными политическими чистками.

Ситуация полностью изменилась после 1968 года, когда до сих пор позитивное отношение к России совсем обернулось к ненависти со стороны чехословацкого народа. Всё было сломано вторжением на территорию Чехословакии, которое Москва объясняла как необходимые меры против борьбы в стране.

Этот шаг предзначил ЧССР „марионеткой“ СССР и всё скрепил в 1970 году двухсторонний Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной

помощи. Доминирующее положение СССР было очевидно в экономической области и области вооружённых сил.

До 1989 можно говорить о полном подчинении чехословацкого правительства Москве. Первым шагом, направляемый против коммунистической диктатуры стало подписание Хартии-77, где требовались гражданские права всех граждан Чехословакии. И потом, конечно, Бархатная революция, которая дала возможность свержения коммунистического правительства в Чехословакии. Распад коммунистической системы во всех странах СССР привело к распаду самой советской империи, которая прекратила своё существование в 1991 году. Главным представителем, благодаря которому СССР распался, был М. Горбачёв.

Девяностые годы представляют политику отклонения от России и ориентацию чешской дипломатии на Запад. После распада Чехословакии и возникновения независимой Чешской республики в 1993 году, была принята новая концепция внешней политики ЧР на все 90-ые годы. Основной концепцией была интеграция в западные структуры, прежде всего в НАТО и Европейский Союз. С другой стороны и Россия пыталась интегрироваться в европейские структуры и установить более тесные связи с США.

Что касается отношений между государствами, первые дипломатические связи были установлены в 1993 году подписанием Договора о дружественных отношениях и сотрудничестве.

На протяжении 90-ых лет политические отношения на некоторое время „замёрзли“, но в то же время экономические отношения начали развиваться.

21 век представляет период углубления чешско-русских отношений, особенно после 2004 года начали страны заключать ряд договоров. Наиболее важным договором является Договор по экономическому, промышленному и техническому сотрудничеству между Правительством ЧР и Правительством РФ, подписанного в Москве в 2009 году.

Если сравнить развитие отношений до 1989 года и после, можно сказать, что сейчас отношения очень положительны и развивается сотрудничество. Но необходимо осознать, что несмотря на возникшие опасение со стороны ЧС к России, это отношение к суверенному и демократическому государству, главной целью которого установить взаимно-выгодные торговые связи с ЧР.

Поэтому нынешний уровень отношений следует понимать как возможность для развития чешской экономики, шанс которой представляет проникновение на восточный рынок и установление хороших отношений с Россией.

9. Seznam použité literatury

1. Tištěné zdroje

- Amort, Č.:** Československo-sovětské vztahy v údobí 1938-1943. Praha 1984.
- Beneš, E.:** E. Beneš národu. Z projevů prezidenta republiky v letech 1945-46. Praha 1946.
- Dejmek, J.:** Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. Století (1918 až 1992). Praha 2002.
- Dienstbier, J.:** Od snění k realitě. Vzpomínky. Praha 1999.
- Dienstbier, J.:** Od snění k realitě. Paměti 1989-1999. Praha 1999.
- Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětským vztahům (DČSSV).** Praha 1979.
- Gjuričová, A. a kol.:** Rozdělení minulostí. Vytváření politických identit v České republice po roce 1989. Praha 2011.
- Hájek, M. a kol.:** Svět a Československo ve 20. století. Praha 1990.
- Hejl, F.:** Československo - sovětské vztahy jako faktor mezinárodní politiky (1917 - 1970). Praha 1975.
- Hobza, A.:** Dokumenty ke studiu mezinárodního práva. Praha 1931.
- Ježek, V. a kol.:** Československo v letech 1945-1968. Praha 1991.
- Čas normalizace: Československo v letech 1968-1989. Praha 1992.
- Pád komunismu: Rok 1989 ve východní Evropě. Praha 1993.
- Kaplan, K.:** Československo v poválečné Evropě. Praha 2004.
- Klimek, A. - Kubů, E.:** Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů. Praha 1995.
- Kotyk, V.:** Dokumenty československé zahraniční politiky 1945-1960. Praha 1960.
- Krejčí, O.:** Geopolitika středoevropského prostoru. Horizonty zahraniční politiky České republiky a Slovenské republiky. Praha 2000.
- Kvasnička, M.:** Diplomová práce: Zahraniční politika České republiky a Slovenska vůči USA a Ruské federaci v kontextu členství v EU, Brno 2009.
- Litera, B.:** Zahraniční politika Ruské federace. Rusko a svět. Problémy vnitřní a zahraniční politiky. Praha 1995.
- Mlynář, Z.:** Krize v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovi. Praha 1991.

Moulis, V.: Podivné spojenectví. K československo-sovětským politickým a hospodářským vztahům. Praha 1996.

Němeček, J. - Voráček, E.: Česko-ruské vztahy v 19. a 20. století. Praha 2011.

Orbánová, A.: Moc, energie a nový imperialismus. Praha 2010.

2. České internetové zdroje

<http://aplikace.mvcr.cz>

www.businessinfo.cz (publikováno 24. 7. 2012)

www.cepsr.com/clanek.php?ID=415 (publikováno 2010)

<http://cs.wikipedia.org>

<http://czech.ruvr.ru>

<http://www.epravo.cz>

<https://www.euroskop.cz>

<http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1> (publikováno 31. 10. 2000)

www.gazprom.ru

<http://glosy.info> (publikováno 29. května 2004)

<http://hn.ihned.cz>

<http://www.irucz.ru/cz/novinky/>

<http://www.literarky.cz>

www.mzv.cz

www.mzv.cz/moscow/cz (publikováno 27. 2. 2013)

<http://respekt.ihned.cz> (publikováno 17. 8. 2008)

<http://www.mzv.cz/yekaterinburg/cz>

<http://www.onwar.eu> (publikováno 7. 9. 2011)

<http://www.rozhlas.cz>

<http://www.ruskodnes.cz>

www.securityconference.de (publikováno 2013)

<http://theses.cz> (publikováno 2010)

<http://www.vasevec.cz>

3. Ruské internetové zdroje

<http://izvestia.ru/rubric/17>

<http://ru.wikipedia.org>

<http://www.vneshmarket.ru>

10. Dokumentární přílohy

Seznam dokumentárních příloh

1. Podpis čs. - sovětské smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci z roku 1943.
2. Společné foto G. Husáka a L. Brežněva
3. Rok 1968 a příjezd ruských tanků na území Československa
4. Sametová revoluce
5. Společné foto B. Jelcina s prezidentem V. Havlem
6. Rok 2009 a příjezd ruského prezidenta D. Medvěděva
7. Graf vztahu k Ruské federaci
8. Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem spravedlnosti České republiky a Ministerstvem spravedlnosti Ruské federace z roku 2013

Obr. č. 1 - V pozadí zleva Fierlinger, Vorošilov, Kalinin, Beneš a Stalin, podepisuje Molotov dne 12. prosince 1943 Československo – sovětskou smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci.

Zdroj: <http://www.halonoviny.cz/articles/view/1397463>

Obr. č. 2 – Společné foto L. Brežněva a G. Husáka

Zdroj: http://www.i60.cz/clanek_3151_gustav-husak-symbol-normalizace-a-moci.html#.UWhzFbXps5

Obr. č. 3 – Rok 1968 a příjezd ruských tanků na území Československa

Zdroj: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/75260>

Obr. č. 4 - Tribuna na pražské Letné ve dnech Sametové revoluce, listopad 1989.

Zdroj: <http://abicko.avcr.cz/archiv/2004/11/obsah/2-gallery.html>

Obr. č. 5 - Znovuzvolený prezident Havel si připije pivem s prezidentem Ruské federace Borisem Jelcinem v jedné z pražských hospod, 26. srpna 1993

Zdroj:

http://m.ihned.cz/?article%5Bgallery%5D%5Bdetail_id%5D=1545710&article%5Bgallery%5D%5Bfrom%5D=0&article%5Bgallery%5D%5Bid%5D=1184770&article%5Bid%5D=54571890&p=700000_d

Obr. č. 7 – Václav Kalus s prezidentem Ruské federace Dmitrijem Medveděvem v Moskvě
14. 10. 2009.

Zdroj: <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/vaclav-klaus/fotogalerie/25.shtml>

Obr. č. 8 – Graf příznivého hodnocení vztahů s Ruskem

Zdroj: <http://www.vasevec.cz/clanky/vztahy-cr-s%C2%A0ruskem-se-podle-verejnosti-zlepsuji>

Text č. 1 - Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem spravedlnosti České republiky a Ministerstvem spravedlnosti Ruské federace z roku 2013.

Dohoda o spolupráci mezi

Ministerstvem spravedlnosti České republiky

a

Ministerstvem spravedlnosti Ruské federace

Ministerstvo spravedlnosti České republiky a Ministerstvo spravedlnosti Ruské federace (dále jen 'Strany'), vedeny přáním rozvinout a posílit spolupráci mezi Ministerstvem spravedlnosti České republiky a Ministerstvem spravedlnosti Ruské federace na základě obecně uznávaných zásad a norem mezinárodního práva, zdůrazňující velký význam rozvoje a posílení vzájemné spolupráce mezi Stranami v oblastech společného zájmu a za účelem podpory kontaktů mezi Stranami, se dohodly na následujícím:

Článek 1

Rozsah působnosti

Strany spolupracují v souladu s touto Dohodou, jednájíce v rámci své pravomoci a v souladu s právními předpisy a mezinárodněprávními závazky svých států.

Článek 2

Oblasti spolupráce

Strany spolupracují v následujících oblastech:

- a) výměna zkušeností mezi odborníky Stran v oblasti tvorby národních zákonů a jiných právních předpisů;
- b) výměna delegací úředníků za účelem seznámení se s organizací a činnostmi Stran;
- c) organizace a vedení seminářů, přednášek, případových studií a dalších obdobných aktivit za účelem dalšího zlepšení profesního vzdělání a vzdělávání justičních úředníků a jiných odborníků;
- d) vzájemná pomoc vzdělávacím institucím Stran při vytváření, organizaci a lektorování mezinárodních právních seminářů a při přípravě a provádění vzdělávacích programů Stran;

e) výměna zkušeností v oblasti zavádění nových informačních technologií justičními orgány;

f) výměna informací o právních předpisech států Stran, praxi při vymáhání práva a o právníkové literatuře a jiné publikační činnosti s právníkovou tematikou.

Článek 3

Jiné oblasti spolupráce

Tato Dohoda nebrání Stranám zahájit a rozvíjet spolupráci v jiných souvisejících oblastech za podmínek stanovených v článku 1 této Dohody.

Článek 4

Důvěrnost

1. Každá ze Stran zajistí důvěrnost údajů a listin poskytnutých druhou Stranou, jsou-li tyto údaje a listiny důvěrné a odesílající Strana si jejich odtajnění nepřeje. Stupeň důvěrnosti údajů a listin určí odesílající Strana.

2. Údaje a listiny poskytnuté dle této Dohody nesmí být bez souhlasu odesílající Strany použity k jiným účelům než k těm, pro něž byly vyžádány a poskytnuty, ledaže jsou ve státě odesílající Strany veřejně dostupné.

Článek 5

Jazyky používané při spolupráci

Při spolupráci podle této Dohody Strany používají český, ruský a anglický jazyk.

Článek 6

Koordinace spolupráce

1. Koordinací aktivit při spolupráci mezi Stranami dle této Dohody jsou pověřeny organizační útvary Stran, které mohou vzájemně přímo komunikovat:

a) za Českou republiku -- Sekce mezinárodních vztahů Ministerstva spravedlnosti České republiky;

b) za Ruskou federaci -- Odbor mezinárodního práva a spolupráce Ministerstva spravedlnosti Ruské federace.

2. V případě potřeby mohou Strany určit jiné své organizační útvary nebo příslušné

instituce, které budou oprávněné při provádění této Dohody komunikovat přímo, a stanovit způsob jejich komunikace.

3. V případě potřeby může každá ze Stran přímou notifikací druhé Straně změnit seznam svých útvarů a příslušných institucí určených podle odstavců 1 a 2.

Článek 7

Schůzky a konzultace

V případě potřeby pořádají představitelé Stran schůzky a konzultace za účelem projednání otázek týkajících se posílení a zlepšení efektivity spolupráce na základě této Dohody.

Článek 8

Náklady

Každá Strana ponese své vlastní náklady vzniklé při provádění této Dohody, nebude-li Stranami v jednotlivých případech dohodnuto jinak.

Článek 9

Vstup v platnost a ukončení platnosti

1. Tato Dohoda vstoupí v platnost dnem podpisu a je sjednána na dobu neurčitou. Kterákoli ze Stran může jednostranně ukončit platnost této Dohody zasláním písemného oznámení druhé Straně o úmyslu ukončit platnost Dohody. V tomto případě skončí platnost této Dohody uplynutím 30. (třicátého) dne od data doručení oznámení.
2. Ukončením platnosti této Dohody není dotčeno dokončení projektů Stran, zahájených dle této Dohody, které nebyly dokončeny k datu ukončení platnosti této Dohody, ledaže se Strany písemně dohodnou jinak.

Dáno v Moskvě dne 13. března 2013 ve dvou původních vyhotoveních, každé v jazyce českém a ruském, přičemž obě znění mají stejnou platnost.